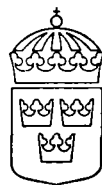

Regeringens proposition

1987/88:14

om ändring i brottsbalken (grov misshandel
och grov stöld)

Prop.
1987/88:14

Regeringen föreslår riksdagen att anta det förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 1 oktober 1987.

På regeringens vägnar

Gertrud Sigurdson

Sten Wickbom

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa ändringar när det gäller gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel samt mellan stöld och grov stöld. Förslaget innebär att domstolarna vid bedömningen av om ett misshandelsbrott är att anse som grovt skall särskilt beakta bl. a. om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet eller råhet. Vid bedömningen av om ett stöldbrott är att anse som grovt skall särskilt beaktas bl. a. om tillgreppet har skett efter intrång i bostad.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1988.

1 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Prop. 1987/88:14

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 § och 8 kap. 4 § brottsbalken i dess lydelse enligt lagen (1987:791) om ändring i nämnda balk skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *synnerlig* hänsynslöshet eller råhet.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *särskild* hänsynslöshet eller råhet.

8 kap.

4 §¹

Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, skall för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, *om tillgreppet skett efter intrång i bostad*, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1988.

¹ Senaste lydelse 1987:791.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 augusti 1987

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande, och statsråden Sigurd-
sen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, S. Andersson, Bodström, Görans-
son, Gradin, Holmberg, Hellström, Wickbom, Hultström, Lindqvist, G.
Andersson och Lönnqvist

Föredragande: statsrådet Wickbom

Lagrådsremiss om ändring i brottsbalken (grov misshandel och grov stöld)

1 Inledning

I regeringens skrivelse till riksdagen om åtgärder mot vålds- och egen-
domsbrott (skr. 1986/87:21 s. 21 f.) konstaterade jag att det fanns ett behov
av att se över gränsdragningen mellan normalfall och grova fall av brotten
misshandel och stöld. Jag upplyste samtidigt om att en departementspro-
memoria om dessa frågor höll på att utarbetas inom justitiedepartementet.

Denna departementspromemoria har numera publicerats under titeln
(Ds Ju 1986:11) Grov misshandel och grov stöld. Den innehåller förslag till
vissa justeringar av kvalifikationskraven för grovt brott i straffbestämme-
lserna om grov misshandel och grov stöld i 3 kap. 6 § resp. 8 kap. 4 §
brottsbalken (BrB). Promemorian, som har remissbehandlats, bör fogas till
protokollet i detta ärende som *bilaga 1*. En förteckning över remissinstan-
serna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet
som *bilaga 2*.

2 Grov misshandel

Mitt förslag: Vid bedömningen av om ett misshandelsbrott är att
anse som grovt skall enligt nuvarande regel beaktas bl. a. om gär-
ningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet. Rekvisitet
har tolkats restriktivt i rättstillämpningen. För att domstolarna skall
få större utrymme att bedöma allvarliga misshandelsfall som grova
brott bör ordet *synnerlig* i det aktuella brottsrekvisitet bytas ut mot
den något mindre kvalificerande bestämningen *särskild*.

Promemoriaförslaget överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna har genomgående tillstyrkt att en lagändring av före-
slagen innebär genomförs. Förslaget betecknas från flera håll som angelä-

get. Några remissinstanser har dock förordat att saken tas upp i samband med beredningen av fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande (SOU 1986: 13–15) Påföljd för brott. Majoriteten av remissinstanserna har också godtagit den lagtekniska lösning som föreslagits i promemorian, även om man från ett par håll satt i fråga om den föreslagna justeringen på ett tillräckligt klart sätt anger det bakomliggande syftet.

Skälen för mitt förslag: Kampen mot våldsbrottsligheten har länge intagit en framskjuten plats i regeringens kriminalpolitiska arbete. I detta arbete måste bl. a. ingå att se över om de straffbestämmelser som gäller på området är lämpligt utformade.

Fängelsestraffkommittén har i sitt huvudbetänkande (SOU 1986: 13–15) Påföljd för brott ifrågasatt om det inte i praxis uppställs alltför stränga krav för att en gärning skall bedömas som grov misshandel. Med hänsyn till att kommitténs uppdrag inte har avsett utformningen av enskilda bestämmelser har kommittén dock avstått från att ta upp frågan till närmare behandling.

En uppfattning liknande den som kommittén har uttalat har tidigare kommit till uttryck i rapporten (Ds Ju 1980:9) Straffmätning. Där sägs att praxis i fråga om grövre misshandelsbrott synes vara mildare än som kan anses vara rimligt, särskilt i förhållande till straffmätningen för förmögenhetsbrott. Det framhålls också att det inte är tillfredsställande att många våldsbrott, vilka allmänt måste uppfattas som grova, inte i rättspraxis bedöms som grov misshandel. Uppfattningen att gränsen mellan misshandel och grov misshandel i praktiken dras på ett sätt som allmänheten kan ställa sig frågande inför har även kommit till uttryck i den allmänna debatten.

I den nu aktuella promemorian finns en utförlig redogörelse för den nuvarande ordningen samt dess bakgrund och praktiska tillämpning (bilaga 1). Jag hänvisar till den redovisningen och vill nu bara i korthet sammanfatta rättsläget på följande sätt.

För att en misshandel skall bedömas som grovt brott krävs att det varit fråga om en mycket allvarlig våldshandling. I 3 kap. 6 § BrB föreskrivs att det särskilt skall beaktas om gärningen varit livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller sjukdom eller eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet.

En gärning anses i praxis av naturliga skäl ofta livsfarlig om den föröfvats med ett livsfarligt vapen som skjutvapen, kniv eller liknande tillhygge.

Med svår kroppsskada avses t. ex. förlust av talförmåga, syn eller hörsel, ett svårt lyte eller något annat svårt kroppsfel eller permanent försvagning av hälsotillståndet eller liknande funktionsnedsättning. Med allvarlig sjukdom avses också mindre allvarliga tillstånd som på sikt kan utvecklas till svåra sjukdomar.

Med uttrycket synnerlig hänsynslöshet eller råhet åsyftas enligt förarbetena bl. a. våldshandlingar som riktats mot ett försvarslöst offer som t. ex. en gravid kvinna, en äldre eller ett barn. I samband med att bestämmelsen kom till uttalade departementschefen också bl. a. att sådana omständigheter som att flera tillsammans misshandlar en annan eller att misshandeln i övrigt utförts på ett särskilt smärtsamt sätt mot ett värnlöst offer ofta bör kunna kvalificera brottet som grovt (prop. 1962: 10 s. B 90).

Det rekvisit som innebär att gärningsmannen skall ha visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet har i praxis otvivelaktigt tolkats restriktivt med följd att även mycket allvarliga fall av misshandel, då ingen annan kvalifikationsgrund varit tillämplig, hänförs till den normala svårhetsgraden. Enligt promemorian behövs därför en lagändring som banar väg för en mindre restriktiv rättstillämpning. Denna uppfattning har godtagits av remissinstanserna.

Av redogörelsen för rättspraxis i promemorian framgår att de fall som bedömts som grov misshandel i regel har varit sådana där gärningen förövats med ett livsfarligt vapen. Däremot är det relativt sparsamt förekommande i praxis att en misshandel bedömts som grovt brott enbart på den grunden att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet.

Enligt promemorian pekar tillgängliga undersökningar mot att bestämmelserna om misshandel inte har kommit att tillämpas helt i enlighet med vad som avsågs när de kom till. Oavsett om detta är riktigt eller ej tyder mycket på att nuvarande praxis knappast står i god överensstämmelse med det allmänna rättsmedvetandet. Frågan i vad mån våldsbrottsligheten allmänt sett har blivit grövre under senare år har visserligen varit föremål för olika bedömningar. Klart är emellertid att det nu liksom tidigare förekommer många fall av misshandel som varken har förövats med vapen eller tillhygge eller föranlett livshotande eller svåra skador men som av allmänheten ändå på goda grunder uppfattas som mycket brutala.

Vid sidan av de fall då det har varit fråga om livshotande gärningar synes man kunna urskilja vissa typsituationer i vilka misshandel framstår som utslag av en råhet eller hänsynslöshet, som går vida utöver vad som är kännetecknande för våldshandlingar i allmänhet. Så är t. ex. inte sällan fallet, när flera tillsammans misshandlar en annan person, en situation som enligt vad som förut angetts uppmärksammas redan i förarbetena till BrB. Det är främst offrets utsatta läge, när han angrips av flera på en gång, som utgör det försvårande momentet och som medför att brottet ofta ter sig särskilt allvarligt, oberoende av vilken skada som har uppkommit av misshandeln. Situationer av detta slag förekommer inte sällan inom det s. k. gatuvåldet. Ibland tillkommer då det ytterligare försvårande momentet att misshandeln är provocerad.

En annan typ av misshandel som framstår som ett utslag av särskild råhet, och som torde förekomma främst i samband med det s. k. ungdomsvåldet, är att "sparka på den som redan ligger", dvs. att fortsätta misshandeln trots att offret saknar förmåga att värja sig. Gärningar av detta slag torde ibland begås i rädsla eller efter provokation utan att gärningsmannen haft en klar uppfattning av situationen. Det är inte i första hand i sådana fall, utan i de fall då gärningsmannen rimligtvis måste ha insett att den drabbade är försvarslös men ändå fortsätter misshandeln, som denna framstår som särskilt hänsynslös eller rå.

Över huvud taget är det enligt min mening en oroande tendens att misshandel numera i så förhållandevis stor utsträckning förefaller begås genom sparkar. I många fall är, som jag ser det, sådan misshandel väl jämförbar med gärningar vid vilka kniv eller annat sådant vapen begagnats.

Vidare råder det inte någon tvekan om att våldshandlingar mot den som

är fysiskt väsentligt svagare – t. ex. ett litet barn eller en äldre person – ofta framstår som verkligt kvalificerad misshandel, även om våldet inte varit livsfarligt eller skadorna så svåra att misshandeln på enbart dessa grunder kan anses som grov. Vid kvinnomisshandel – som i regel också avser en fysiskt svagare person – består våldet ofta av örfilar, knytnävsslag och sparkar och är inte sällan förenat med hot. De synliga skadorna kan vara begränsade till blåmärken, svullnader, frakturer eller mindre tandskador. Pågår misshandeln under en längre tid eller utgör den ett led i upprepade och allvarliga övergrepp, framstår den ändå som utslag av särskild brutalitet. Det försvårande momentet vid denna typ av misshandel ligger främst i den påtagliga integritetskränkningen liksom i det förhållandet att våldet ofta är psykiskt nedbrytande till sin karaktär.

Även om det av flera skäl är vanskligt att sammanfatta praxis i generella termer, torde det inte vara någon överdrift att påstå att misshandelsbrott av det kvalificerade slag som nu avses i regel inte rubriceras som grova i den nuvarande rättstillämpningen, såvida inte gärningen var livsfarlig eller mycket allvarliga skador uppkommit. I allmänhetens ögon framstår emellertid säkerligen sådana handlingar ofta som grova brott även i andra fall. Detsamma torde över huvud taget gälla i fråga om sådana misshandelsbrott som innefattat en särskilt allvarlig kränkning av offrets integritet.

Inte minst med hänsyn till den minskade tolerans mot våldet och de ökade strävanden att motverka detta som gjort sig gällande under senare tid talar starka skäl för att lagstiftaren anpassar sig till detta synsätt, något som också rekommenderats både av fängelsestraffkommittén och i den inledningsvis nämnda straffmättningsrapporten. Jag ser för min del inte något hinder mot att denna fråga tas upp utan att man avvaktar att förslag på grundval av fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande kan presenteras för riksdagen.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört ansluter jag mig till den uppfattning som kommit till uttryck i promemorian. Straffbestämmelsen om grov misshandel i 3 kap. 6 § BrB bör således justeras så att man i det exempel på försvårande omständigheter som avser hänsynslöshet och råhet inte ställer fullt ut så stränga krav som dem som enligt nuvarande praxis anses ligga i ordet "synnerlig".

Den lagtekniska lösning som föreslagits i promemorian har godtagits av det övervägande antalet remissinstanser. Även jag anser att den avsedda effekten lämpligen kan åstadkommas genom att ordet "synnerlig" byts ut mot "särskild". Denna ändring bör uppfattas som en allmän anvisning till domstolarna att tillämpa ett något mindre restriktivt synsätt än i dag när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt. Detta gäller särskilt såvitt avser hänsynen till sådana faktorer som att misshandeln varit oprovocerad och långvarig, påtagligt integritetskränkande eller riktat sig mot skyddslösa personer. I det senare hänseendet kan hänsyn tas till såväl offrets allmänna möjlighet att försvara sig som till om misshandeln utförts av flera gärningsmän.

I departementspromemorians redogörelse för domstolspraxis redovisas en serie prejudicerande rättsfall i vilka brotten vid den rättsliga bedömningen slutligt hänfördes till normalfallet av misshandel (se bilaga 1 avsnitt

2.2.2.). Jag delar den i promemorian framförda uppfattningen att det enligt den nu föreslagna lydelsen av paragrafen synes ligga närmast till hands att i princip bedöma sådana fall som grova.

Självfallet bör bedömningen i det enskilda fallet ske med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. Hänsyn måste bl. a. tas till skadornas art och omfattning samt till eventuella förmildrande omständigheter som t. ex. att brottet har förövats i ett chocktillstånd, under provokation som en okontrollerad impulshandling eller under speciella psykiska påfrestningar. Generellt gäller naturligtvis att andra omständigheter än dem som omfattas av gärningsmannens uppsåt i princip inte kan läggas denne till last. Med anledning av vad som från några håll har anförts vid remissbehandlingen vill jag också betona att jag med förslaget inte åsyftar en genomgripande förändring i fråga om brottsrubriceringen utan endast en mindre förskjutning som medför att vissa mycket allvarliga misshandelsfall får en mera adekvat rubricering.

Från något håll har vid remissbehandlingen ifrågasatts om inte straffminimium vid grov misshandel, som för närvarande utgör ett års fängelse, bör sänkas. Som har anförts i promemorian synes dock en sådan åtgärd mindre lämplig med hänsyn till intresset av att allvarliga misshandelsbrott kraftfullt bekämpas. Det är emellertid min avsikt att återkomma till frågan om straffskalorna i samband med att jag anmäler de förslag som fängelsestraffkommitténs huvudbetänkande kan föranleda.

3 Grov stöld

Mitt förslag: Bestämmelsen i BrB om vad som särskilt skall beaktas vid bedömningen av om en stöld utgör grovt brott kompletteras med den omständigheten att stölden ägt rum efter intrång i någons bostad.

Promemorieförslaget, som i övrigt överensstämmer med mitt, innebär att kompletteringen begränsas till "stadigvarande" bostad.

Remissinstanserna har – med något undantag – tillstyrkt förslaget. Ett flertal remissinstanser har dock varit kritiska mot kravet på att bostaden skall vara "stadigvarande" och framhållit att bl. a. även fritidshus bör omfattas av den föreslagna nya kvalifikationsgrunden. Sveriges advokatsamfund har instämt i de synpunkter som ligger till grund för förslaget men ansett att syftet kan tillgodoses genom rättspraxis.

Skälen för mitt förslag: Bostadsinbrott är ofta djupt kränkande för de personer som drabbas av dem. Bortsett från de rent ekonomiska förlusterna innebär ett bostadsinbrott ett angrepp mot den bestulnes personliga sfär och uppfattas ofta som en allvarlig kränkning av dennes integritet.

I den tidigare nämnda regeringsskrivelsen påpekade jag att fängelsestraffkommittén i sitt huvudbetänkande understrukt att det vid bedömningen av ett stöldbrotts svårhetsgrad bör tas stor hänsyn till den integri-

tetskränkning som brottet inneburit. Kommittén framhöll därvid särskilt att bostadsinbrott, med hänsyn till kränkningen av den boendes integritet, framstår som brott med högt straffvärde. Jag ansluter mig till den uppfattningen.

Tidigare föreskrevs uttryckligen i 8 kap. 4 § BrB att det vid bedömningen av om ett stöldbrott var grovt särskilt skulle beaktas bl.a. om det förövats genom inbrott. Genom en lagändring som trädde i kraft år 1976 utgick inbrott bland de i paragrafen uppräknade försvårande omständigheterna och ersattes med en föreskrift om att hänsyn skulle tas till om gärningen varit av särskilt hänsynslös art. Avsikten var att man vid bedömningen av om en stöld utgör grovt brott skall fästa stor vikt vid den grad av integritetskränkning som brottet har inneburit.

Detta synsätt förtjänar enligt min mening fortfarande all anslutning. Detsamma gäller själva huvudsyftet med 1976 års lagändring, som var att åstadkomma en mera nyanserad bedömning när det gäller att beteckna inbrottsstölder som grova brott. Sådana stölder bedömdes dessförinnan inte sällan slentrianmässigt som grova, även om de begåtts i mindre integritetskänsliga utrymmen som t. ex. en lagerlokal eller en källare och även om det tillgripna hade ett obetydligt värde.

Som anförs i promemorian kan man emellertid samtidigt ifrågasätta, om den nuvarande lagstiftningen och dess förarbeten ger tillräcklig ledning för hur man i rättstillämpningen bör se på stölder som förövats genom intrång i privatbostäder.

Promemorieförslaget innebär att det som exempel på försvårande omständigheter i 8 kap. 4 § andra stycket BrB uttryckligen skall anges att tillgreppet skett efter intrång i lägenhet eller hus där någon har sin stadigvarande bostad.

Klart är att bostadsinbrott i praxis mycket ofta bedöms som grov stöld. Man kan naturligtvis därför, som Advokatsamfundet gjort, sätta i fråga om någon lagändring av det slag som föreslås i promemorian behöver göras.

Härvid måste emellertid beaktas att det i de lagförarbeten som bildar underlag för den nuvarande rättstillämpningen (prop. 1975/76:42) finns uttalanden vars hållbarhet kan diskuteras. Sålunda skall domstolen vid bedömningen av om grovt brott föreligger fästa särskild vikt vid om gärningsmannen hade anledning att befara att någon skulle upphålla sig i bostaden eller komma hem medan stölden pågick.

Som närmare har utvecklats i promemorian synes denna ordning kunna framtvinga överväganden från domstolens sida som till en del framstår som irrationella. När någon gör inbrott i en bostad under tid då den boende kan befaras uppehålla sig i bostaden eller återkomma dit torde det inte sällan vara fråga om impulsbetonade handlingar. Typiskt för det noga planlagda inbrottet är i stället att gärningsmannen verkligen har försäkrat sig om att bostaden är tom då han utför tillgreppet. I andra sammanhang betraktas ofta det förhållandet att en gärning har planlagts särskilt noggrant som en försvårande omständighet, och det framstår därför som svårt att motivera varför samma förhållande skulle kunna inverka närmast i motsatt riktning vid bedömningen av inbrottsstölder. Man måste se till omständigheterna i det särskilda fallet för att kunna bedöma hur sådana faktorer bör värderas.

Till detta kommer att den differentiering mellan olika slags bostadstillgrepp som gjorts i förarbetena sannolikt ter sig svårförståelig för allmänheten. Den som återkommer t. ex. efter arbetstidens slut eller efter semester och finner sitt hem vara skövlat anser säkerligen inte att den omständigheten att inbrottet förövats under hans bortovaro bör peka i mildrande riktning.

Jag anser för min del att sådana omständigheter som gärningsmannens förmodanden om bostadsinnehavarens eventuella närvaro eller snara återkomst bör sakna generell betydelse för graderingen av den brottsliga gärningen. Mot den bakgrunden och för att understryka att samhället generellt sett klassificerar tillgrepp efter intrång i bostad som ett allvarligt brott anser jag, i likhet med vad som föreslås i promemorian, att denna faktor särskilt bör anges som ett exempel på en försvårande omständighet i 8 kap. 4 § BrB. Detta synes motiverat även med tanke på falllets centrala betydelse för rättstillämpningen.

Enligt promemorian bör ett sådant kompletterande tillägg inte omfatta annat än stadigvarande bostäder. Mot detta har flera remissinstanser riktat kritik och framhållit bl. a. att fritidsbostäder framstår som väl så skyddsvärda objekt. Vidare har framhållits att uttrycket stadigvarande kan vålla tillämpningssvårigheter med tanke på att dubbla bosättningar till följd av pendlande mellan arbets- och bostadsort numera inte är någon ovanlighet.

Jag instämmer i vad remissinstanserna här har anfört. För den som exempelvis finner sitt fritidshus plundrat inför en helg- eller semestervistelse torde kränkningen ofta kännas lika svår som vid tillgrepp i permanentbostaden.

Mot bakgrund av vad som nu anförts anser jag att en komplettering av 8 kap. 4 § andra stycket BrB lämpligen bör utformas så att den tar sikte på fall då tillgrepp skett efter intrång i bostad. Med bostad bör därvid förstås i första hand permanentbostäder och fritidshus. Det bör sålunda vid tolkningen förutsättas att bosättningen har en viss stabilitet och varaktighet. Sådana tillfälliga visten som t. ex. hotellrum, tält, båtar och husvagnar bör normalt falla utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Det innebär att begreppet bostad i detta sammanhang får en något snävare räckvidd än vad fallet är i samband med hemfridsbrott.

Med intrång bör på samma sätt som i 4 kap. 6 § BrB förstås att någon olovligen bereder sig tillträde. Brott enligt detta lagrum blir enligt allmänna principer normalt konsumerat av den grova stölden och skall alltså inte föranleda särskilt straffansvar.

Att stölden har förövats genom inbrott bör inte krävas. Även om de tillgrepp som här avses normalt begås på detta sätt anser jag det vara principiellt mindre tillfredsställande att särskilt framhålla inbrottsmomentet i lagtexten. Som har anförts i promemorian kan ju en stöld av aktuellt slag ju vara lika allvarlig även om gärningsmannen undantagsvis inte har behövt bryta lås e. d.

Jag vill slutligen erinra om att uppräkningslistan i det aktuella lagrummet endast anger exempel på omständigheter som kan motivera att ett stöldbrott bedöms som grovt. Exemplifieringen är alltså inte avsedd att vara

vare sig bindande eller uttömmande. En inbrottsstöld i t. ex. en segelbåt kan således självfallet beroende på omständigheterna mycket väl vara att anse som grov, även om den inte heller i fortsättningen kommer att vara uttryckligen täckt av exemplifieringen. Och avsikten är å andra sidan inte att en stöld sådan som den som förelåg i rättsfallet NJA 1982 s. 102 (se bilaga 1 avsnitt 3.2) skall bedömas som grov, även om lagtexten får det ändrade innehåll som här föreslås.

4 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu har anfört har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*¹.

5 Hemställen

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslaget.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

¹ Bilagan har uteslutits här. Frånsett en redaktionell ändring är förslaget likalydande med det som är fogat till propositionen.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1987-09-22

Närvarande: f. d. justitierådet Hult, justitierådet Freyschuss, regeringsrådet Bouvin.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 13 augusti 1987 har regeringen på hemställan av statsrådet Wickbom beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Förslaget har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Anne-Marie Westerberg.

Lagrådet lämnar förslaget utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1987.

Närvarande: statsrådet Sigurdson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Bodström, Göransson, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hultström, Lindqvist, G. Andersson

Föredragande: statsrådet Wickbom

Proposition om ändring i brottsbalken (grov misshandel och grov stöld)

Föredraganden upplyser att lagrådet har lämnat lagförslaget utan erinran (beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde 1987-08-13) och hemställer att regeringen föreslår riksdagen att anta förslaget.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta det förslag som föredraganden har lagt fram.

JUSTITIEDEPARTEMENTET

GROV MISSHANDEL OCH
GROV STÖLD

December 1986

1 Förslag till Lag om ändring i brottsbalken

Prop. 1987/88: 14

Härigenom föreskrivs att 3 kap. 6 § och 8 kap. 4 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

6 §

Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, skall för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *synnerlig* hänsynslöshet eller råhet.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat *särskild* hänsynslöshet eller råhet.

8 kap.

4 §¹

Är brott som i 1 eller 3 § sägs att anse som grovt, skall för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, *om tillgreppet skett efter intrång i lägenhet eller hus där någon har sin stadigvarande bostad*, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Denna lag träder i kraft den

¹ Senaste lydelse 1975:1395.

En uttalad målsättning från statsmakternas sida är att öka ansträngningarna att komma till rätta med våldsbrottsligheten och sådan förmögenhetsbrottslighet som framstår som särskilt kränkande för enskilda människors integritet (jfr regeringens skrivelse 1986/87:21 om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott). I ett sådant arbete måste bl. a. ingå att se efter om de straffbestämmelser som gäller på området är lämpligt avfattade.

Fängelsestraffkommittén har i sitt huvudbetänkande Påföljd för brott (SOU 1986:13–15) redovisat sitt uppdrag att bl. a. göra en allmän översyn av straffskalorna. Avsikten har varit att få dem anpassade till de värderingar som råder i dagens samhälle.

Uppdraget har varit begränsat till själva straffskalorna och har inte avsett rekvisiten för de olika brotten eller utformningen av de enskilda brottsbestämmelserna över huvud taget. Bestämmelserna om när ett brott skall anses som grovt och falla under en strängare straffskala än som annars gäller för brottet har alltså inte omfattats av kommitténs utredningsuppdrag.

En genomgående linje och en av huvudtankarna i kommitténs förslag om ändrade straffskalor är att, med kommitténs terminologi, straffvärdet för de rena förmögenhetsbrotten bör sänkas, medan straffvärdet för brott mot den personliga integriteten bör sättas högre än f. n.

I samband med att kommittén har behandlat straffvärdet för misshandelsbrott har den konstaterat att svårhetsgraden av de gärningar som rymms under stadgandena i 3 kap. 5 och 6 §§ brottsbalken (BrB) har en mycket stor spännvidd. Det kan röra sig om allt mellan en örfil som orsakar smärta och de allra grövsta våldsgärningar såsom livsfarligt våld med knivar eller skjutvapen. För att ett misshandelsbrott skall bedömas som grov misshandel och hänföras till den strängare straffskalan i 3 kap. 6 § BrB fordras det att det har rört sig om en mycket svår misshandel.

Kommittén har ifrågasatt om det inte i praxis har uppställts alltför stränga krav för att en gärning skall bedömas som grov misshandel. Med hänsyn till att gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel legat utanför utredningsuppdraget har kommittén dock avstått från att ta upp frågan till närmare behandling.

En uppfattning liknande den som kommittén har uttalat har tidigare kommit till uttryck i rapporten (Ds Ju 1980:9) Straffmätning. Där sägs att praxis i fråga om grövre misshandelsbrott syns vara mildare än som kan anses vara rimligt, särskilt i förhållande till straffmätningen för förmögenhetsbrott. Det framhålls också att det inte är tillfredsställande att många våldsbrott, vilka allmänt måste uppfattas som grova, inte i rättspraxis bedöms som grov misshandel. Uppfattningen att gränsen mellan misshandel och grov misshandel i praktiken dras på ett sätt som allmänheten kan ställa sig frågande inför har även kommit till uttryck i den allmänna debatten.

Även vid sin behandling av straffvärdet för stöld har fängelsestraffkommittén betonat integritetsaspekten och understrukit att man vid bedömningen av brottets svårhet bör ta hänsyn främst till om det innebär en kränkning av den personliga integriteten och tryggheten. Från den syn-

punkten framhåller kommittén inbrott i bostadslägenheter som ett särskilt allvarligt stöldbrott.

Prop. 1987/88: 14

Gränsen mellan stöld och grov stöld dras genom bestämmelserna i 8 kap. 4 § BrB. De fick sin nuvarande lydelse genom en lagändring år 1975. Denna innebar att inbrott utmönstrades som kvalifikationsgrund för grov stöld och att det i stället som kriterium för grovt brott infördes att gärningen varit av särskilt hänsynslös art. Bl. a. med anledning av kommitténs uttalanden och den domstolspraxis som föreligger inställer sig frågan om detta kriterium ger en tillräcklig tydlig vägledning i fråga om bostadsinbrotten, eller om lagen behöver ändras på denna punkt.

I denna promemoria behandlas mot den angivna bakgrunden frågan om gränsdragningen mellan normalbrott och grovt brott när det gäller misshandel och stöld. Promemorian har aviserats i regeringens skrivelse 1986/87:21 om åtgärder mot vålds- och egendomsbrott.

2 Misshandel

2.1 Gällande bestämmelser

I 1864 års strafflag reglerades misshandelsbrotten först och främst med hänsyn till den skada som hade uppkommit till följd av brottet. I lagen fanns också åtskilliga särbestämmelser om misshandel, t. ex. om fall då flera deltagit i misshandel, misshandel på en gravid kvinna eller på nära anhöriga och om resande av livsfarligt vapen som försvårande omständighet vid brottet.

Genom bestämmelserna i 3 kap. 5 och 6 §§ BrB har misshandelsbrotten reglerats från andra utgångspunkter och på ett enklare sätt än tidigare.

En utgångspunkt och en bärande tanke vid utarbetandet av de nuvarande bestämmelserna var att misshandelsbrotten borde utgöra rena uppsåtsbrott och att bestämmelserna därför borde utformas utan avseende på oavsiktliga skador (s. k. objektiva överskott). Bara den skada som omfattades av gärningsmannens uppsåt borde medföra ansvar för misshandel. Om effekten av ett misshandelsbrott – t. ex. att offret tillfogats svår kroppsskada – var oavsiktlig men kunde tillräknas gärningsmannen som oaktsamhet, skulle straff utmätas för misshandel och för vållande till kroppsskada enligt balkens regler om sammanträffande av brott.

En annan utgångspunkt var att den dittillsvarande uppdelningen av brotten med hänsyn till den uppkomna skadan borde ersättas av en svårhetsgradering av brottet med hänsyn till samtliga omständigheter vid detta. Man strävade vidare efter att nå större enkelhet och klarhet och tog därför inte upp någon motsvarighet till strafflagens särbestämmelser om olika fall av misshandel. Med bestämmelserna i 3 kap. 5 och 6 §§ BrB avsåg man också att åstadkomma en viss skärpning vid straffmätningen. Våldsbrotten ansågs nämligen inte sällan ha bedömts alltför lindrigt i den dittillsvarande rättstillämpningen, särskilt i jämförelse med förmögenhetsbrotten. Av stor betydelse för praxis har säkerligen varit ett i anslutning här till gjort uttalan-

de i propositionen med förslag till brottsbalk om att misshandel som inte är av bagatellartad natur normalt bör föranleda fängelse (prop. 1962:10 del B s. 91).

Misshandelsbrotten är i BrB uppdelade i tre svårhetsgrader. Mellangraden och ringa fall behandlas i 3 kap. 5 §. För grova fall ges bestämmelser i 3 kap. 6 §.

Med misshandel avses enligt 3 kap. 5 § BrB att uppsåtligen tillfoga en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta. Som misshandel anses också att sätta någon i vanmakt eller i ett annat sådant tillstånd.

Med *kroppsskada* menas inte bara sådana typiska skador som sår, svullnader och benbrott utan också funktionsrubbingar som t.ex. försämrad rörelseförmåga, syn eller hörsel. *Sjukdom* omfattar förutom fysisk och psykisk sjukdom och psykisk invaliditet även sådant psykiskt lidande som medför en medicinskt påvisbar effekt, t.ex. en psykisk chock. Med *smärta* avses ett fysiskt lidande som inte är alltför obetydligt eller snabbt övergående. *Vanmakt* innebär oförmåga till kroppslig kontroll, t.ex. medvetslöshet eller sömn. Med *ett annat sådant tillstånd* åsyftas t.ex. en fullständig eller delvis förlamning eller bedövning.

I gärningsbeskrivningen anges inte på vilket sätt misshandel kan förövas. Att ge bestämmelser därom har inte ansetts vara lämpligt. Brottet kan begås inte bara genom angrepp med olika vapen eller tillhyggen eller användande av annat yttre våld utan också genom t.ex. förgiftning och vissa straffbara underlåtenhetshandlingar. Även vissa svårare former av psykisk påverkan faller under misshandelsbegreppet.

I fråga om svårhetsgraderingen av ett misshandelsbrott gäller som förut-sättning att graderingen företas med beaktande av samtliga omständigheter vid brottet. Till ledning för bedömningen av om ett brott är ått anse som grovt anges i 3 kap. 6 § BrB vissa omständigheter som skall beaktas särskilt. De omständigheter som anges är att gärningen var livsfarlig, att gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom och att gärningsmannen eljest visat synnerlig hänsynslöshet eller råhet.

En *gärning är livsfarlig* om den förövas med ett livsfarligt vapen, såsom skjutvapen, kniv el. dyl. Att gärningen i sådant fall kan bedömas som grov misshandel är en motsvarighet till den tidigare strafflagens föreskrift om resande av livsfarligt vapen som straffskärpningsgrund. Att offret avlidit behöver inte nödvändigtvis föranleda att gärningen bedöms som livsfarlig, utan det avgörande är om den för gärningsmannen i handlingsögonblicket måste ha framstått som livsfarlig.

Med *svår kroppsskada* avses t.ex. förlust av talförmåga, syn eller hörsel, ett svårt lyte eller ett annat svårt kroppsfel. Också en mindre svår kroppsskada kan hänföras till svår kroppsskada, om den är av särskilt stor betydelse för den skadade. *Allvarlig sjukdom* föreligger inte bara när offret har drabbats av en sådan sjukdom utan också när denne har insjuknat på ett mindre svårt sätt i en sjukdom som är av allvarlig art.

Med *synnerlig hänsynslöshet eller råhet* åsyftas fall då den tidigare strafflagen föreskrev straffskärpning, exempelvis då brottet avsett en gravid kvinna eller en nära anhörig. Vidare bör enligt uttalande av departementschefen vid bestämmelsens tillkomst (prop. 1962:10 del B s. 90) den

omständigheten att flera tillsammans misshandlar en annan ofta föranleda att brottet bedöms som grovt oberoende av vilken skada som har uppkommit av misshandeln. Av förarbetena framgår också att uttrycket synnerlig hänsynslöshet eller råhet har valts för att det inte skall råda någon tvekan om att misshandel vid gatuöverfall och andra former av oprovocerad misshandel som förekommer i samband med ofredande kan hänföras till grov misshandel, oavsett om någon kroppsskada har uppkommit. Som exempel på synnerlig hänsynslöshet och råhet har också nämnts misshandel som förekommer vid upprepade tillfällen och under brutala former, t. ex. mot hustru eller barn.

Straffet är för normalfall fängelse i högst två år och för ringa fall böter. Straffskalan för grov misshandel omfattar fängelse från ett till tio år. Såsom redan påpekats uttalades under förarbetena att misshandel som inte är av bagatellartad natur normalt bör förskylla fängelse.

2.2 Rättspraxis

2.2.1 Grovt brott

En genomgång av rättspraxis med utgångspunkt från de kvalifikationsgrunder som anges i 3 kap. 6 § BrB visar att misshandel i regel bedöms som grov när gärningsmannen har använt vapen, kniv eller liknande.

I en del fall då gärningen har förövats med vapen el. dyl. har frågan gällt gärningsmannens uppsåt och ansvar för dråp eller försök till dråp. Vid bristande uppsåt att döda har gärningen bedömts som grov misshandel.

I *NJA 1968 s. 500* hade A skjutit två personer med en skarpladdad pistol. Båda hade träffats i magen. Vid samma tillfälle hade han riktat pistolen mot en tredje person. A åtalades för försök till mord som även innefattade grov misshandel, olaga hot och olaga vapeninnehav. *Underrätten* dömde A för försök till dråp i två fall olaga hot och olaga innehav av vapen till fängelse tre år. *Hovrätten* ogillade åtalen för försök till dråp och för grov misshandel och dömde A för grovt vållande till kroppsskada och för olaga innehav av vapen till fängelse ett år. *Högsta domstolen* (HD) fann att A inte hade haft ens eventuellt uppsåt att döda de båda personer som hade träffats av skotten, men att han väl hade haft uppsåt att skada. HD dömde A för grov misshandel, olaga hot och olaga innehav av vapen till fängelse ett år.

I *NJA 1977 s. 630* blev utgången en annan. A hade stött en kniv i vänstra delen av bröstet på B. Kniven trängde in i hjärtat och B avled kort därefter. *Tingsrätten* dömde A för dråp jämte vissa andra brott till fängelse sex år. *Hovrätten* ansåg att det inte var klarlagt att A avsett att döda B, men att det var utrett att A stuckit kniven i B:s bröstorg med avsikt att träffa och således skada denne. *Hovrätten* dömde A för grov misshandel och vållande till annans död jämte övriga brott till fängelse två år och sex månader. HD fann att B:s död omfattades av A:s uppsåt och bedömde gärningen som dråp. A dömdes till fängelse sex år.

I ett annat fall av avsiktligt knivhugg blev frågan om gärningsmannens uppsåt föremål för delade meningar i HD. I *NJA 1980 s. 514* hade A tillfogat B livshotande skador genom att avsiktligt hugga mot dennes buk.

HD ansåg att inte ens eventuellt uppsåt att döda var styrkt. Eftersom A dock måste ha insett att knivhugget var livsfarligt hade han gjort sig skyldig till grov misshandel. Två ledamöter fann att eventuellt uppsåt att döda förelåg och bedömde – liksom tingsrätten och hovrätten – brottet som försök till dråp.

I sammanhanget kan nämnas ytterligare ett fall, då gärningen visserligen inte hade förövats med skjutvapen eller kniv, men då frågan om brottet borde bedömas som försök till dråp eller misshandel har prövats av domstolarna. I *NJA 1975 s. 230* hade A misshandlat B och ytterligare en person genom att tilldela dem slag i ansiktet med smärta och näsblod som följd. Vid ett senare tillfälle hade A först slagit B i ansiktet och därefter lagt ett hundkoppel om hennes hals och dragit åt. Såväl *tingsrätten* som *hovrätten* dömde A för misshandel och försök till dråp till fängelse tre år och förvisning ur riket. *HD* fann att det inte kunde hållas för visst att A haft för avsikt att beröva B livet och att det inte heller kunde antas att han skulle ha handlat som han gjort, om han hade föreställt sig att åtdragningen av kopplet måste orsaka B:s död. Genom det våld han utövade och den hänsynslöshet han visat hade A gjort sig skyldig till grov misshandel av B. *HD* dömde A för misshandel och grov misshandel till fängelse två år jämte förvisning, dock att förbudet för A att återvända till riket tidsbegränsades.

Bland rättsfall från hovrätterna finns anledning att uppmärksamma *RH 1981 : 131*. A, en 19-årig yngling, hade uttalat hotelser om att han skulle döda B, om denne kom till A:s lägenhet. När B senare kom till lägenheten tilldelade A honom ett livsfarligt knivhugg i ryggen. *Tingsrätten* dömde A för försök till mord och för diverse trafikbrott till fängelse fyra år. *Hovrätten* fann att bevisningen om uppsåt att döda inte var tillräcklig och att gärningen skulle bedömas som misshandel. Brottet var att anse som grovt särskilt med tanke på att det rört sig om ett överraskande angrepp med ett livsfarligt vapen och att B fått svåra skador. *Hovrätten* dömde A för grov misshandel och för trafikbrotten till fängelse ett år sex månader. Två ledamöter bedömde gärningen som försök till dråp.

När frågan om uppsåt att döda inte har varit aktuell, är det ofta kring påföljdsvalet som olika meningar har gjort sig gällande i praxis. I *NJA 1973 s. 221 I* hade A tilldelat en person ett knivstick i halsen och två knivstick i ena låret samt ytterligare en person ett knivstick i ena knävecket. Misshandeln bedömdes av domstolarna som grov. *Tingsrätten* dömde A till fängelse ett år, medan *hovrätten* bestämde påföljden till skyddstillsyn och böter. Två ledamöter ville dock fastställa tingsrättens dom. *HD* fann visserligen att skyddstillsyn från individualpreventiv synpunkt i och för sig var en lämplig påföljd för A. Med beaktande av vad hänsyn till allmän laglydnad kräver vid detta slags brottslighet fann *HD* dock att sådana skäl som fordrades för ådömande av skyddstillsyn inte förelåg och fastställde, med ändring av hovrättens dom, tingsrättens domslut. Även i *NJA 1981 s. 967* bedömdes misshandeln av domstolarna som grov. A hade tilldelat B flera slag med en yxa och misshandeln hade pågått även efter det att B hade fallit ner på knä och därefter på rygg. Att skadorna hade blivit förhållandevis små syntes närmast ha berott på tillfälligheter. *Tingsrätten* dömde A till fängelse ett år. Domslutet fastställdes av *hovrätten* och av *HD*. Två av

HD:s ledamöter bestämde dock påföljden till skyddstillsyn och fängelse tre månader.

Prop. 1987/88: 14

Av intresse när det gäller valet av påföljd vid knivmisshandel är också hovrättsfallet *RH 1981 : 117*. A, en 16-åring, hade bakifrån tilldelat en fritidsledare på en ungdomsgård två knivhugg varav ett träffat nära halspulsådern. A fälldes till ansvar för grov misshandel. Med hänsyn bl. a. till att övervakning enligt barnavårdslagen inte ansågs utgöra en tillräckligt ingripande åtgärd och till att A inte kunde beredas plats på ett lämpligt behandlingshem ansåg såväl *tingsrätten* som *hovrätten* synnerliga skäl föreliga att döma honom till fängelse. Med hänsyn till A:s ungdom sattes straffet under straffminimum för grov misshandel och bestämdes till fängelse sex månader. I *tingsrätten* var en nämndeman skiljaktig och ville bestämma påföljden till vård enligt barnavårdslagen.

Tillämpningen av kvalifikationsgrunden svår kroppsskada belyses i ett par refererade rättsfall. I *NJA 1975 s. 117* gällde frågan bestämmande av skadestånd för förlust av ena ögat på grund av misshandel. A hade knuffat B från en brygga ner i vattnet och medan B befann sig i vattnet gett honom en spark i ansiktet. A bar träskor och sparken träffade ögat som skadades så svårt att det senare måste opereras bort. B åsamkades också frakturer i ögonhålan och vänster käkhåla. I såväl *tingsrätten* som *hovrätten* dömdes A för ofredande och grov misshandel till fängelse ett år. *HD* meddelade inte prövningstillstånd i ansvarsfrågan. (Angående förlust av syn som åsamkats genom misshandel, men som inte omfattades av gärningsmannens uppsåt, se *NJA 1980 s. 606* under 2.2.2.)

Rättsfallet *NJA 1983 s. 500* avser valet av påföljd för en 17-åring för bl. a. grov misshandel som han begick när han var 16 år. Denne, A, hade genom kraftiga knytnävsslag och en hård spark mot ansiktet tillfogat den två år äldre B livshotande hjärnskada och skador på läppar, tänder och käkar. Hjärnskadan gav B bestående men. *Tingsrätten* ansåg att misshandeln var grov med hänsyn till att hjärnskadan var livshotande och till att A genom sin gärning visat avsevärd hänsynslöshet. Vidare fann *tingsrätten* synnerliga skäl föreligga att döma A till fängelse och att straffminimum för grov misshandel borde underskridas avsevärt med hänsyn till hans ungdom. *Tingsrätten* bestämde straffet till fängelse tre månader. Två nämndemän ville bestämma påföljden till villkorlig dom och böter. *Hovrätten* fastställde *tingsrättens* domslut. *HD* ansåg att A tillfogat B en sådan svår kroppsskada att misshandeln var att bedöma som grov. *HD* bestämde påföljden till skyddstillsyn i förening med böter.

Ytterligare ett fall av svår kroppsskada bedömdes i *RH 1984:149*. Frågan gällde om gärningsmannens uppsåt kunde anses täcka skadan eller inte. A som bar träskor vid tillfället hade med sin ena fot tilldelat en femårig pojke en mycket kraftig spark i magen. Av sparken skadades tunntarmen och bukhinneinflammation uppstod. Skadan var livshotande. *Tingsrätten* ansåg att det kunde hållas för visst att A inte hade haft något direkt syfte att åstadkomma skadan på tarmen. Det kunde vidare inte hållas för visst att A skulle ha utdelat sparken om han hade varit säker på att den skulle ha medfört den allvarliga skada som blev följden. *Tingsrätten* dömdes A för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB och grovt vållande till

kroppsskada till fängelse åtta månader. Straffet avsåg även vissa andra brott. *Hovrätten* fann att A måste ha förstått att den kraftiga sparken praktiskt taget oundvikligen skulle komma att få en livshotande skada till följd. Denna omfattades därför av A:s uppsåt. A hade också genom sin våldsanvändning mot ett litet barn visat synnerlig hänsynslöshet och råhet. *Hovrätten* dömde A för grov misshandel och bestämde straffet för den sammanlagda brottsligheten till fängelse ett år fyra månader. HD meddelade inte prövningstillstånd. (Angående livshotande skada som åsamkats genom misshandel, men som inte omfattades av gärningsmannens uppsåt, se NJA 1978 s. 244 under 2.2.2.)

Exempel på misshandel som har förövats med synnerlig hänsynslöshet eller råhet föreligger i *NJA 1973 s. 221 II*. Frågan gällde valet av påföljd. A hade tilldelat en kvinna flera slag på axlarna och, sedan hon hade fallit omkull, ett par sparkar i ena sidan. Kvinnan fick bl. a. fraktur på ena handleden. A hade vidare kastat omkull en 81-årig kvinna och sedan tilldelat henne flera slag och sparkar på kroppen och i ansiktet. Av slagen, sparkarna och fallet mot golvet fick hon en näsfraktur, ett flertal blåmärken och lårbensbrott. I alla tre instanserna bedömdes misshandeln som grov på grund av den hänsynslöshet och råhet som A hade visat vid denna. *Tingsrätten* dömde A till fängelse ett år. Med hänsyn till vad som framkommit vid rättspsykiatrisk undersökning av A ändrade *hovrätten* domen till skyddstillsyn med föreskrift om läkarvård. Med ändring av hovrättens dom fastställde HD tingsrättens domslut.

I hovrättsfallet *RH 1982 : 9* hade fyra ynglingar tvingat in en kvinna i deras bil i avsikt att ställa henne till svars för förskingring av narkotikapengar. Under bilfärden som varade i fyra timmar hade de misshandlat henne med stolsben, knivar och slag. Av misshandeln fick hon bl. a. sårskador och flera brott på näsbenet. Såväl *tingsrätten* som *hovrätten* ansåg att misshandeln vittnade om synnerlig hänsynslöshet och råhet. Tre av ynglingarna dömdes för grov misshandel och ytterligare brott till fängelse. För ingen av dem understeg strafftiden två år. En av ynglingarna dömdes för misshandel, som med hänsyn till hans uppsåt inte ansågs utgöra grovt brott, och för annan brottslighet, till fängelse ett år åtta månader. HD beviljade inte prövningstillstånd.

Tillämpningen av kvalifikationsgrunden i fråga belyses i ytterligare ett refererat hovrättsfall, *RH 1982 : 107*. I målet dömdes A av både *tingsrätten* och *hovrätten* för bl. a. grov misshandel. A hade på en allmän plats tilldelat en 67-årig kvinna två knytnävsslag i ansiktet så att hon föll till marken. Medan hon låg på marken, hade han sparkat henne två gånger i ansiktet och flera gånger på olika delar av kroppen. Av slagen och sparkarna hade hon fått bl. a. svullnader och blåmärken i ansiktet och ett jack på insidan av underläppen. A ansågs ha visa synnerlig hänsynslöshet och råhet. Synnerliga skäl ansåg också föreligga att utvisa A, som var finländsk medborgare och hade vistats sju år i Sverige. *Tingsrätten* förordnade om utvisning utan tidsbegränsning, men *hovrätten* begränsade tiden för utvisning till tio år.

När det gäller att belysa var gränsen går mellan de båda graderna av misshandel är främst sådana fall av intresse, i vilka ansvar har yrkats för grovt brott men ådömts enligt 3 kap. 5 § BrB. Några sådana rättsfall finns återgivna i NJA. Frågan om misshandeln borde anses som grov eller ej har i dessa fall inte sällan bedömts olika genom instanserna. Gränsdragningen mellan de båda graderna av misshandel illustreras också av fall, i vilka ansvar för grovt brott visserligen inte har yrkats men där misshandeln ändå har bedömts vara av allvarlig karaktär. Rättspraxis i förevarande avseende har kommenterats i litteraturen. Enligt Jarcborg (Brotten, första häftet, Stockholm 1984, s. 193) kan man av en del av rättsfallen utläsa en viss benägenhet att i mindre utsträckning än som förutsattes vid lagens tillkomst klassificera misshandel som grov.

Från den närmaste tiden efter BrB:s ikraftträdande föreligger tre rättsfall som belyser avgränsningsproblemen.

I *NJA 1966 s. 503* hade A misshandlat en 56-årig kvinna i hennes bostad. Han hade först gett henne ett knytnävsslag mot ena sidan av underkäken så att hon föll baklänges i golvet. Sedan hon hade rest sig hade han gett henne ett kraftigt slag på andra sidan av underkäken, så att hon föll omkull på nytt. Medan hon låg på golvet hade han sparkat henne på benet. Av misshandeln fick hon två käkbensbrott och ett svårläkt sår på benet. *Underrätten* och *hovrätten* bedömde misshandeln som grov och dömde A till fängelse ett år. *HD* uttalade att de skador som hade åsamkats kvinnan visserligen var allvarliga — de hade medfört att hon inte hade kunnat arbeta på 15 veckor — men att skadorna i och för sig inte kunde föranleda att brottet bedömdes som grovt. Trots att misshandeln var av allvarlig karaktär, var omständigheterna inte så försvarande att den borde bedömas som grov. *HD* dömde A enligt 3 kap. 5 § BrB till fängelse åtta månader. En av *HD*:s ledamöter var skiljaktig och fastställde hovrättens dom.

I *NJA 1966 B 20* hade A med kortändan av handtaget på en större skruvmejsel gett B två slag över hjässan, ett slag över höger öga och ett slag mellan skulderbladen. *Underrätten* ansåg att misshandeln var grov med hänsyn till tillhyggets beskaffenhet och den råhet som i övrigt visats och dömde A, som var 20 år, för grov misshandel och ytterligare brott till ungdomsfängelse. *Hovrätten* fastställde domen. *HD* uttalade att misshandeln inte kunde anses som grov och överlämnade A till fortsatt vård enligt barnavårdslagen. En ledamot var skiljaktig och dömde till ungdomsfängelse.

I *NJA 1966 B 39* avsåg åtalet grov misshandel och grovt vållande till annans död. A hade vid två tillfällen misshandlat sin förutvarande hustru B. Misshandeln hade bestått i slag mot båda ögonen samt mot näsan och halsen. B avled två dagar efter den sista misshandeln. *Underrätten* ansåg att våldet visade sådan hänsynslöshet att misshandeln var att anse som grov. A hade däremot inte haft att räkna med att misshandeln skulle leda till B:s död. A dömdes för grov misshandel till skyddstillsyn. *Hovrätten* förklarade att misshandeln visserligen hade skett under försvarande omständigheter, men att den inte var att bedöma som grov. Vidare ansåg

hovrätten att hänsynen till allmän laglydnad påkallade att A dömdes till fängelse. Hovrätten dömde A enligt 3 kap. 5 § för misshandel till fängelse sex månader. Inte heller HD ansåg att grovt brott förelåg. HD uttalade att misshandeln var av allvarlig karaktär och av sådan art att den borde medföra ett icke alltför kortvarigt fängelsestraff, om inte omständigheterna föranledde annat. Med hänsyn till vad som var upplyst om A:s förhållanden och till att han hållits häktad under mer än tre månader fastställde HD tingsrättens dom på skyddstillsyn.

Av intresse i sammanhanget är även *NJA 1971 B 1*. Ansvar yrkades inte för grov misshandel utan för mordförsök. A hade tagit strupgrepp på sin hustru och i samband därmed uttalat hot om att döda henne. *Underrätten* och *hovrätten* dömde A för försök till mord till fängelse tre år sex månader. I HD yrkade riksåklagaren i andra hand ansvar dels för misshandel bestående i strupgreppet och dels för olaga hot bestående i att A genom strupgreppet och genom att uttala en avsikt att döda hustrun hotat henne på ett sätt som var ägnat att inge henne allvarlig fruktan för sitt liv. HD ogillade åtalet för mordförsök och fann att den misshandel som A gjort sig skyldig till visserligen var av allvarlig beskaffenhet men inte borde bedömas som grov. HD dömde A för misshandel enligt 3 kap. 5 § och för olaga hot till fängelse ett år fyra månader. En ledamot var skiljaktig och fastställde hovrättens dom.

I *NJA 1972 s. 654* gällde frågan val av påföljd för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB. A hade med öppen och knuten hand tilldelat sin fästmö flera slag i ansiktet och på kroppen. Han hade också sparkat henne på kroppen och med en vägmarkeringsstake gett henne ett slag i rygglutet och ett slag på ena benet. Genom slagen tillfogades fästmön avsevärd smärta, nedsatt hörsel på ena örat, nästan helt uppsvullet ansikte, blödningar och sår i ansiktet och blånader på kroppen. *Tingsrätten* framhöll att A var starkt bunden till fästmön, med vilken han sedan länge hade sammanbott under äktenskapsliknande förhållanden, och att brottet hade utlösts av att A fått reda på att fästmön under lång tid hade varit honom sexuellt otrogen. *Tingsrätten* dömde A till villkorlig dom och 90 dagsböter. *Hovrätten* fann att en frihetsberövande påföljd var oundgängligen påkallad med hänsyn till misshandelns allvarliga art och bestämde påföljden till fängelse tre månader. HD anförde i sin dom att A hade förövat misshandeln i ett tillstånd av djup upprördhet över att fästmön svikit honom och att han, såsom framgick av läkarintyg, begått gärningen i ett psykiskt insufficienstag tillstånd med starkt nedsatt självkontroll. HD bestämde påföljden till villkorlig dom och 90 dagsböter.

Avgränsningsspörsmålen framträder även i rättsfallet *NJA 1974 s. 248*, där frågan gällde tillämpningen av omröstningsreglerna i brottmål. A, som vid tillfället ännu inte hade fyllt 18 år, hade tillsammans med C misshandlat B, en äldre man. B hade knuffats till marken och sedan tilldelats ett stort antal knytnävsslag mot ansiktet och kroppen. Av misshandeln fick B svåra skelettskador i ansiktet. *Tingsrätten* dömde A för grov misshandel till fängelse fyra månader. Även C fälldes till ansvar. I hovrätten fann två ledamöter att det var utrett att A hade deltagit i misshandeln på så sätt att han under det att B låg på marken hade utdelat ett flertal hårda knytnävs-

slag mot dennes överkropp och att de svåra skador som B hade tillfogats inte kunde ha uppkommit genom dessa slag. Trots att misshandeln var av allvarlig karaktär kunde omständigheterna inte anses vara i sådan grad försvårande att grov misshandel skulle anses föreligga. Med ändring av tingsrättens dom ville dessa ledamöter döma A för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB till skyddstillsyn och böter. Två av hovrättens ledamöter ville fastställa tingsrättens dom under hänvisning till att den misshandel som B utsatts för visade sådan hänsynslöshet och råhet hos båda gärningsmännen att den, även vad A beträffade, borde bedömas som grov. Efter omröstning dömde *hovrätten* A för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB till fängelse en månad. Sedan A hade sökt revision, biträdde riksåklagaren dennes talan på så sätt att riksåklagaren medgav att A dömdes för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB till skyddstillsyn i förening med dagsböter. *HD* ändrade hovrättens domslut på så sätt att påföljden bestämdes till skyddstillsyn jämte 120 dagsböter.

I *NJA 1978 s. 244* avsåg åtalet – förutom ytterligare brott – grov misshandel, och frågan gällde om en livshotande skada omfattades av gärningsmannens uppsåt. A hade tilldelat B ett flertal knytnävsslag mot ansiktet och, sedan hon fallit omkull, åtminstone fem sparkar i magen och ryggen. Dessförinnan hade B sagt till A att deras förhållande skulle vara slut och att hon hade träffat en annan man. Av sparkarna skadades B:s mjälte och måste opereras bort för att hennes liv skulle räddas. *Tingsrätten* ansåg att det inte var styrkt att A:s uppsåt omfattade mjältskadan, men att han hade orsakat den genom oaktsamhet. A dömdes för misshandel enligt 3 kap. 5 §, vållande till kroppsskada och för övriga brott till skyddstillsyn och 80 dagsböter. Tre nämndemän var skiljaktiga och bestämde av hänsyn till allmän laglydnad påföljden till fängelse fyra månader. *Hovrätten* ansåg att samtliga B:s skador omfattades av A:s uppsåt och att A förfarit synnerligen hänsynslöst. *Hovrätten* dömde A för grov misshandel och övriga brott till fängelse ett år två månader. *HD* fann att det inte kunde hållas för visst att A skulle ha utdelat sparkarna även om han hade varit säker på att de skulle få en allvarlig inre skada till följd. Det kunde därför inte anses styrkt att mjältskadan med därav följande livsfara omfattades av A:s uppsåt. Med hänsyn till omständigheterna kunde det inte heller anses att A hade visat sådan synnerlig hänsynslöshet och råhet att brottet var att bedöma som grovt. *HD* bedömde gärningen som misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB och grovt vållande till kroppsskada. Vid valet av påföljd ansåg *HD* att misshandeln var av så allvarlig beskaffenhet att den borde medföra ett inte alltför kortvarigt frihetsstraff. A dömdes till fängelse sex månader.

Även i *NJA 1980 s. 606* avsåg åtalet grov misshandel. Vid ett slagsmål med flera inblandade hade A, C och D slagits med träkäppar. Fyra personer hade drabbats av slagen och skadats. En av dem, B, hade fått ett slag i huvudet som träffade vid vänster öga och fått till följd att B hade förlorat synen på detta. A, C, och D åberopade rätt till nödvärn. *Tingsrätten* ansåg att de hade överskridit nödvärnsrätten. Vilka skador som de olika målsägandena hade tillfogats av envar av dem gick inte att utreda. *Tingsrätten* dömde A, C och D för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB till fängelse två månader. Även *hovrätten* fann att det inte kunde klarläggas vilka skador

envar av dem hade tillfogat de olika målsägandena. Omständigheterna hade inte varit sådana att någon av dem kunde åberopa nödvärn. De hade utdelat slagen i uppsåt att skada, men det kunde inte anses utrett att de hade haft uppsåt att tillfoga B en så svår skada som faktiskt blivit fallet. I fråga om denna skada hade dock en mycket betydande oaktsamhet förekommit. Hovrätten ändrade tingsrättens domslut endast på sätt att A, C och D dömdes, förutom för misshandel, för vållande till kroppsskada eller sjukdom. HD fastställde hovrättens dom.

I NJA 1982 s. 675 gällde frågan valet av påföljd för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB förövad av en 18-åring. A hade tillsammans med några kamrater och i syfte att hämnas på B för att denne kort dessförinnan hade misshandlat A – misshandlat B genom att tilldela honom två knytnävsslag i ansiktet och tre kraftiga stötar med ett knivskaft i huvudet. Av misshandeln förlorade B medvetandet och åsamkades svår hjärnskakning och svullnad av hjärnan. Domstolarna fann att misshandeln visserligen inte var grov, men att den var av allvarlig karaktär. Som försvärande omständigheter anförde HD bl. a. att A hade utrustat sig med kniv, att B:s skador hade varit av allvarlig art och att flera gemensamt angripit B, även om också denne hade haft kamrater i sällskap. Tingsrätten dömde A till fängelse tre månader. Hovrättens majoritet fastställde domslutet. En ledamot bestämde påföljden till skyddstillsyn och fängelse en månad, ytterligare en ledamot bestämde den till fängelse en månad. HD:s majoritet bestämde påföljden till skyddstillsyn och 90 dagsböter. Två av HD:s ledamöter fastställde hovrättens dom.

2.3 Undersökningar och reformförslag

2.3.1 Straffmätning, slutrapport (Ds Ju 1980:9)

På grundval av statistiska centralbyråns rättsstatistik och data ur de register som har ingått i det s. k. RI-systemet har hovrättsrådet Gunnar Grönwall undersökt straffmätningsspraxis vid bl. a. misshandel. Undersökningsmaterialet omfattar domstolsavgöranden under åren 1961–1979.

Ett primärt syfte med undersökningen har varit att klarlägga, om misshandelsbrotten har bedömts strängare efter BrB:s ikraftträdande än tidigare. Undersökningen har vidare gjorts för att påvisa olika faktorerens verkan på straffmätningen och för att ge underlag för bedömningen av huruvida skadan av en misshandel har fått mindre betydelse efter BrB:s ikraftträdande än tidigare. Ytterligare frågor som undersökningen är avsedd att belysa är, vilka misshandelsbrott som har ansetts utgöra grovt brott och vilka straff som har utmätts för sådana brott. Undersökningen har slutligen varit inriktad på en jämförelse av straffmätningen för förmögenhetsbrott med den för våldsbrott.

När det gäller val av påföljd för misshandel visar undersökningen att BrB har medfört väsentligt strängare bedömningar än de som gjordes under strafflagens tid. Medan andelen utdömda bötesstraff för misshandel – dvs. fall där brottet bedömts vara ringa – åren närmast före BrB:s ikraftträdande uppgick till i genomsnitt 84 %, sjönk denna andel betydligt

efter ikraftträdandet för att år 1978 stanna vid 43 %. Minskningen av andelen bötesstraff motsvaras dock inte av en lika stor ökning av frihetsstraff, utan det mesta av minskningen har fallit på frivårdspåföljder (villkorlig dom och skyddstillsyn) och "övriga påföljder" (t.ex. att en tidigare ådömd påföljd fått avse det aktuella brottet).

De påföljder som ådömdes för misshandelsbrott enligt 3 kap 5 § BrB år 1978 utgjordes till 27 % av frihetsstraff, till 8 % av frivårdspåföljder, till 11 % av "övriga påföljder" och – som sagt – till 43 % av böter. För grov misshandel dominerar givetvis frihetsstraff, 72 %, medan frivårdspåföljder ådömdes i 9 % och överlämnande till vård i 20 % av fallen.

I fråga om straffmätningen visar undersökningen att det genomsnittliga frihetsstraffet för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB under åren 1970–1979 varit fängelse 1,6 månad. För grov misshandel dömdes i allmänhet till straff enligt straffskalans minimum, fängelse ett år. I de fall då brottet har ansetts vara ringa var bötesstraffet i genomsnitt ungefär 40 dagsböter.

Bland de olika faktorer som inverkade på straffmätningen är den av misshandeln åsamkade skadan den faktor som vanligen hade den största betydelsen för valet mellan böter och fängelsestraff. Därefter var förekomsten av mildrande omständigheter (t.ex. provokation, ungdom, nödvärn) av störst betydelse för detta val. I fall då misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB orsakat svår eller medelsvår skada var straffet fängelse i 21 % av de fall där mildrande omständigheter förelåg. I fall där sådana omständigheter inte förekom var straffet till 90 % fängelse.

Längden av fängelsestraff för misshandel enligt 3 kap. 5 § BrB bestämdes framför allt av faktorerna skada och våld. De statistiska analyserna av domar från åren 1961–1970 visar att BrB medförde en något strängare bedömning än som skedde på strafflagens tid. Grönwall poängterar dock att en översiktlig bearbetning av domar från åren 1970–1979 visar en klar tendens till mildare bedömning. Straffmätningen, satt i relation till brottets svårhet, var under denna tid sannolikt inte längre strängare utan kanske t. o. m. mildare än under strafflagstiden. Det kan nämnas att det av preliminära uppgifter avseende åren 1980–1983, som Grönwall lämnat under hand, kan utläsas en allt mildare bedömning av normalgraden av misshandelsbrott, liksom f.ö. även av stöldbrott.

När det gäller straffmätningen för grov misshandel är det mildrande omständigheter, vanligen nödvärn, som hade den största betydelsen för variationer i denna. Skillnaden i svårhet mellan brotten spelade inte någon framträdande roll, utan oavsett omständigheterna – bara de inte varit mildrande – dömdes i de flesta fall till minimistraffet fängelse ett år.

Arten av våld är den faktor som har varit utslagsgivande för gränsdragningen mellan normalgraden av misshandel och grovt brott. Att brottet rubricerades som grovt skedde i de undersökta domarna vanligen när gärningen hade varit livsfarlig. Endast i ett fåtal domar rubricerades misshandel som grov under motivering att gärningsmannen visat synnerlig hänsynslöshet och råhet. Typiskt sett betecknades som grov misshandel fall där gärningsmannen hade utdelat knivhugg med livshotande skador som följd. I undersökningsmaterialet föreligger 14 fall, i vilka misshandeln vållade svår skada och brottet bedömdes enligt 3 kap. 5 § BrB. I 10 av

dess fall förövades gärningen genom grovt våld. Fängelsestraffets längd i dessa 14 fall hade ett medelvärde av 3,4 månader.

En jämförelse mellan straff för misshandel och straff för stöld som ådömdes under åren 1965–1970 visar att straffen för stöld, avseende värden under 1 000 kronor, endast obetydligt understeg genomsnittliga fängelsestraff för misshandelsbrott som förövades genom grovt våld eller vållade svår skada. Jämförelsen kompliceras av vissa faktorer, bl. a. att de som dömdes till frihetsstraff för stöld oftast var straffade flera gånger tidigare, medan de som dömdes till fängelse för misshandel vanligen var ostraffade.

I en sammanfattande kommentar till undersökningsresultaten anføres att det saknas anledning att rikta anmärkning mot rättspraxis när det gäller lindriga misshandelsbrott. Däremot syns praxis i fråga om grovre misshandelsbrott vara mildare än som kan anses vara rimligt, särskilt i förhållande till straffmätningen för förmögenhetsbrott. Det förefaller otillfredsställande att många våldsbrott, vilka allmänt måste uppfattas som grova, inte i rättspraxis har bedömts som grov misshandel och inte har föranlett annat än genomsnittligt ganska korta fängelsestraff.

I slutrapporten framför Grönwall följande förslag:

En rimligare bedömning av de i egentlig mening grova misshandelsbrotten skulle förmodligen främjas om ordet "synnerlig" utgår ur 3 kap. 6 § andra stycket BrB och samtidigt minimistraffet för grov misshandel sänks till fängelse sex månader. En sådan lagändring borde även underlätta att fängelsestraffskalan för grova brott på ett naturligt sätt anknyter till straffskalan för mera okvalificerad misshandel. Väsentligt är emellertid att straffmätningen för de grövsta misshandelsbrotten inte ytterligare mildras. Många av dessa är av så allvarlig karaktär att nuvarande praxis måste uppfattas som alltför mild. Allmänt sett synes det finnas anledning att omvärdera de grova våldsbrotten, särskilt i förhållande till de som grova rubricerade förmögenhetsbrotten.

Till vad nu sagts anknyter följande spørsmål, som inte träder i dagen genom statistiken. Vid genomgången av domar och akter har framkommit en mängd fall i vilka vapen, vanligen kniv, kommit till användning. De flesta av dessa fall har rubricerats som grov misshandel, eftersom gärningen, oftast själva skadan, varit livsfarlig. Om så inte varit fallet har dock brottet ibland ansetts som "normalfallet" misshandel. Emellertid är det ofta slumpen som avgör vad följden blir när gärningsmannen tar till vapen. Med hänsyn härtill och till att kniv eller annat vapen under senare år alltmer kommit till användning vid våldsbrott finns anledning ifrågasätta, om det inte borde införas en straffskärpningsgrund som ungefär motsvarar strafflagens "resande av livsfarligt vapen". Straff skulle med tillämpning av en sådan regel kunna mera realistiskt utmätas efter hela situationens farlighet än vad nu är fallet.

2.3.2 Brottsutvecklingen

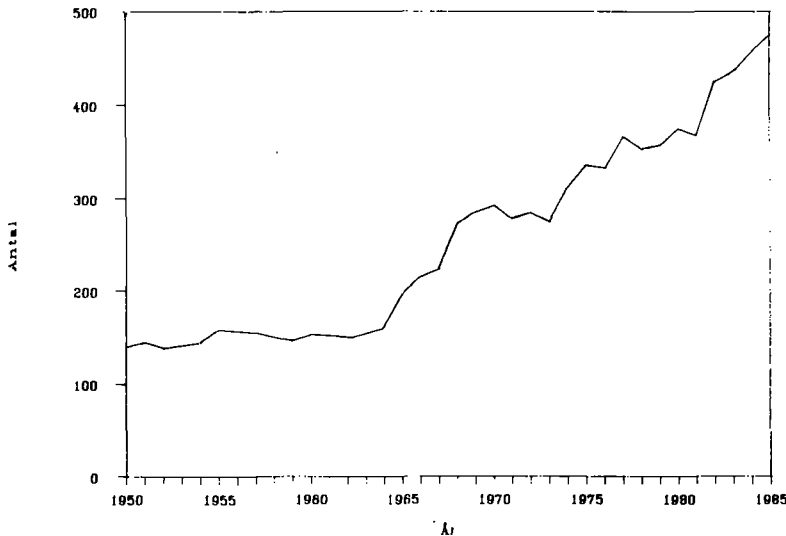
I den förut nämnda regeringsskrivelsen (skr. 1986/87:21 s. 3–9) har en utförlig redovisning lämnats av brottsutvecklingen på det nu aktuella området liksom av sambanden mellan brottsutvecklingen och samhällsutvecklingen.

Sedan år 1976 lämnar brottsförebyggande rådet (BRÅ) i rapportserien Brottsutvecklingen en beskrivning och analys av utvecklingen för olika typer av brott. Rapporteringen grundar sig på data hämtade från den officiella statistiken och olika specialundersökningar. Den redovisning som lämnas i regeringsskrivelsen kan kompletteras med följande uppgifter hämtade ur den senaste rapporten (1986:4).

År 1985 polisanmälades totalt 32 557 våldsbrott (mord, dråp, grov och annan misshandel). I brotten är även försök och förberedelse inräknade. Drygt 90 % av de anmälda våldsbrotten är misshandel som inte har bedömts som grov. Fullbordade mord och dråp samt misshandel med dödlig utgång utgör knappt en halv procent (126 fall) av de anmälda våldsbrotten. Större delen (70 %) av våldsbrott med dödlig utgång klaras upp. Motsvarande siffra är för misshandel 53 %.

Sett i ett *tidsperspektiv* har våldsbrotten med dödlig utgång under de senaste elva åren (med undantag av åren kring 1980) stadigt legat runt 120–130 fall per år. Antalet anmälda våldsbrott har däremot ökat som framgår av figur 1.

Figur 1. Antal anmälda våldsbrott per 100 000 invånare 15 år och äldre.

Den kraftiga ökningen under 1960-talets senare del sammanfaller med och torde huvudsakligen bero på en statistikomläggning och ändrade statistikrutiner. Den kraftiga ökningen år 1982 sammanfaller med att det då infördes nya åtalsregler för misshandel, vilka kan antas ha lett till att brott på enskilt område har anmälts i större utsträckning än tidigare.

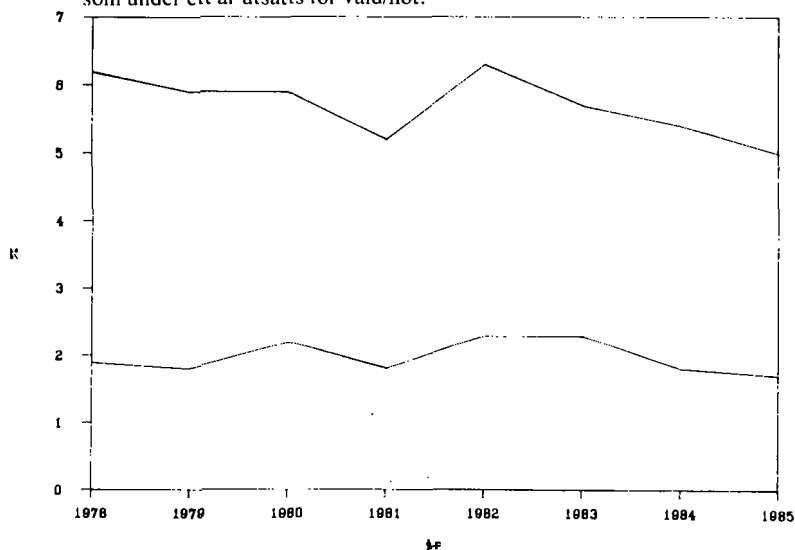
Från statistiken över anmälda våldsbrott går det inte att dra några säkra slutsatser beträffande *den faktiska brottsligheten* och eventuella förändringar av denna. Det är bara våldsbrott med dödlig utgång som får antas komma till polisens kännedom i de allra flesta fall. När det gäller den övriga våldsbrottsligheten kan man av flera skäl utgå från att mörktalet är relativt högt, dvs. att många brott inte anmäls. En statistisk ökning behöver inte innebära att även den faktiska brottsligheten har ökat, utan denna

kan ha varit oförändrad eller kanske t. o. m. ha minskat. Om t. ex. anmälningsbenägenheten ökar, kan den anmälda brottsligheten visa en ökning som inte motsvaras av en ökad faktisk brottslighet.

Huruvida anmälningsbenägenheten har ökat är ovisst. Det förhållandet att våldsbrotten med dödlig utgång har hållit sig på i stort sett oförändrad nivå medan den totala anmälda våldsbrottsligheten har ökat, kan möjligen sägas tyda på att den faktiska brottsligheten inte har ändrats lika mycket som vad statistiken över den anmälda brottsligheten visar.

Ett par undersökningar som grundar sig på intervjuer pekar i denna riktning. En av undersökningarna avser en jämförelse mellan år 1974 och år 1981 av hur många som uppgav att de hade rapporterat ett våldsbrott eller hot till polisen. År 1974 utgjorde de 0,7 % av de intervjuade och ökade till 1,2 % år 1981. Samtidigt minskade den andel som uppgav sig ha blivit utsatta för våld från 2,5 % till 2,2 %. Enligt en annan undersökning som avser åren 1978–1985 har utvecklingen under de åren varit mycket stabil. De som uppgav att de hade utsatts för något våld eller hot har hela tiden pendlat mellan 5 och 6 % av de intervjuade, medan våld med kroppsskada har rapporterats av cirka 2 % (se fig. 2).

Figur 2. Andel i den vuxna befolkningen som under ett år utsatts för våld/hot.

I en annan undersökning finns det däremot visst stöd för att inte bara den anmälda utan också den faktiska våldsbrottsligheten har ökat. En jämförelse som har gjorts mellan offrens skador vid polisanmälda våldsbrott i Stockholm åren 1969 och 1982 visar att fördelningen efter skadornas svårhetsgrad i stort sett var densamma för båda åren. Eftersom man får anta att mörktalet är litet vid det grövsta våldet och relativt stort vid de lindrigare fallen, borde andelen lindrigare skador ha varit betydligt större år 1982 än år 1969, om anmälningsbenägenheten verkligen hade ökat kraftigt under tidsperioden i fråga.

En fråga som har diskuterats är, om utvecklingen har inneburit att våldet har blivit *grövre* till sin karaktär. Frågan kan inte ges ett entydigt svar. Av

den nämnda jämförelsen mellan åren 1969 och 1982 kan man inte dra några säkra slutsatser om förskjutningar i den riktningen. Det förhållandet att fördelningen efter skadornas svårhetsgrad varit i stort sett densamma för båda åren torde närmast tyda på att våldsbrottsligheten visserligen har ökat totalt sett, men att den inte har blivit grövre till sin karaktär. I intervjuundersökningar som statistiska centralbyrån har gjort var det 22,6 % av dem som år 1978 hade utsatts för våld som uppgav att de hade varit tvungna att besöka läkare, tandläkare eller sjuksköterska. Motsvarande andel åren 1982 och 1983 var 24 %. Skillnaden mellan undersökningsresultaten är dock inte så stor att den tillåter några långtgående slutsatser.

Både till omfattning och struktur är den anmälda våldsbrottsligheten *olika i olika regioner* och städer. Mest utbredd är den i de tre storstadsregionerna, Mälardalen, på Gotland och i Norrbotten. Den har också ökat mer i vissa delar av landet än i andra. De mest urbaniserade länen tenderar att ha de största, och de minst urbaniserade länen de minsta ökningarna. Exempel på den olika strukturen är att andelen gatuvåld (misshandel utomhus mellan obekanta) är betydligt större i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö än i riket i övrigt. År 1985 var den 34 % i storstadsregionerna och 25 % i övriga riket.

I diskussionen om *möjliga förklaringar till en ökad våldsbrottslighet* har stor vikt lagts vid förändringar i alkoholkonsumtionen. Den svenska forskning som finns pekar på att de som är inblandade i ett våldsbrott ofta är alkohelpåverkade (70–80 % av gärningsmännen och 40–50 % av offren). Något enkelt samband mellan alkoholkonsumtion och våld finns dock inte. Vid en mycket liten del av alla tillfällen då människor är berusade utövas våld. Under 1970-talets senare del och början av 1980-talet har alkoholkonsumtionen minskat, medan våldsbrottsligheten har fortsatt att öka.

En ökad våldsbrottslighet har också satts i samband med den allmänna kriminalitets- och missbruksutvecklingen. Undersökningar visar att en stor del av gärningsmännen är tidigare kriminellt belastade och alkoholmissbrukare. En ytterligare faktor som framhålls är nöjeslivets utveckling. En stor del av våldsbrotten sker nämligen i samband med nöjeslivsaktiviteter. En undersökning visar att den andel av den svenska befolkningen som har uppgett att de deltar aktivt i nöjeslivet har stigit från 59 % år 1968 till 71 % år 1981.

2.4 Överväganden och förslag

Straffbestämmelserna i 3 kap. 5 och 6 §§ BrB om misshandelsbrott har bestått oförändrade sedan BrB:s tillkomst. När bestämmelserna infördes var avsikten bl. a. att åstadkomma strängare ingripanden mot våldsverkare. Redan då ansågs våldsbrotten ha bedömts alltför mildt, särskilt i jämförelse med förmögenhetsbrotten. Avsikten var också att brottets kvalificering inte som tidigare skulle helt bero på den skada som uppkom genom misshandeln utan bestämmas med hänsyn till de alla omständigheter som omfattas av gärningsmannens uppsåt.

Av den förut nämnda slutrapporten framgår att BrB till en början med-

förde en något strängare bedömning. Dels sjönk andelen bötesstraff för normalgraden av misshandel kraftigt, och dels skedde en något strängare straffmätning än tidigare.

Den minskade användningen av böter innebar dock inte en motsvarande ökning av fängelsestraffen. I många fall dömdes i stället till icke frihetsberövande påföljder. Från år 1970 kan en svängning i riktning mot en mildare straffmätning iakttas, en tendens som har hållit i sig. Under 1970-talet har enligt undersökningen medelvärde för fängelsestraff för normalgraden av misshandel varit 1,6 månad. För grov misshandel har i allmänhet dömts till straff enligt straffskalans minimum, fängelse ett år.

Den jämförelse som har gjorts i undersökningen mellan straff för misshandel och straff för stöld under åren 1965–1970 pekar i likhet med andra undersökningsresultat i riktning mot att bestämmelserna om misshandel i reaktionshänseende inte har kommit tillämpas helt i enlighet med vad som avsågs när de kom till. I fråga om den uppkomna skadans betydelse för bestämmande av brottets svårhetsgrad visar undersökningen däremot att syftet med de nuvarande bestämmelserna har uppnåtts. Även om skadan alltför är en dominerande faktor beaktas i mycket stor utsträckning även andra omständigheter vid bedömningen.

I fråga om gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel visar undersökningen att våldets art vanligen är den utslagsgivande faktorn för rubriceringen av brottet. I rättspraxis framstår det förhållandet att gärningen var livsfarlig som den i särklass oftast återopade omständigheten, när en misshandel bedöms som grov. De övriga exempel på försvårande omständigheter som ges i 3 kap. 6 § BrB till vägledning för bedömningen av om brottet är grovt återopar relativt sällan i jämförelse med att gärningen var livsfarlig.

Redan straffskalans stränghet – och inte minst det höga straffminimum som gäller för grov misshandel – visar att skalan är avsedd enbart för de verkligt kvalificerade fallen av misshandel. Även exemplifieringen av försvårande omständigheter är utformad så, att den anger att det ställs mycket stränga krav för att brottet skall rubriceras som grovt. De gärningar som i rättspraxis bedöms som grov misshandel är också synnerligen allvarliga. Typiskt sett rör det sig om fall, då gärningsmannen med ett tillhygge eller ett vapen, oftast en kniv, tillfogat någon livshotande skador.

Som redan har sagts synes det kunna ifrågasättas om inte praxis har utvecklat sig så att man ställer större krav för att ett misshandelsbrott skall bedömas som grovt än som egentligen var förutsatt vid BrB:s tillkomst. Ser man till utvecklingen under senare år, måste också ifrågasättas om praxis i detta avseende överensstämmer med det allmänna rättsmedvetandet. Huruvida våldsbrottsligheten allmänt sett har blivit grövre under senare år, måste betecknas som en öppen fråga. Klart är emellertid att det nu liksom tidigare förekommer fall av misshandel som varken har förövats med vapen eller tillhygge eller föranlett livshotande eller svåra skador men som av allmänheten ändå på goda grunder uppfattas som mycket brutala.

Vid sidan av de fall då fråga har varit om livshotande gärningar synes man kunna urskilja vissa typsituationer i vilka misshandel framstår som utslag av en hänsynslöshet, som går vida utöver den hänsynslöshet och

aggressivitet som är kännetecknande för våldshandlingar i allmänhet. Så är t. ex. inte sällan fallet, när flera tillsammans misshandlar en annan person. Det är främst offrets utsatta läge, när han angrips av flera på en gång som utgör det försvårande momentet och som medför att brottet ofta ter sig särskilt allvarligt, oberoende av vilken skada som har uppkommit av misshandeln. Situationer av detta slag förekommer inte sällan inom det s. k. gatuvåldet. Ibland tillkommer då det ytterligare försvårande momentet att misshandeln är oprovocerad.

En annan typ av misshandel som framstår som ett utslag av särskild råhet, och som torde förekomma främst inom ungdomsvåldet, är att "sparka på den som redan ligger", dvs. att fortsätta misshandeln trots att offret saknar förmåga att värja sig. Gärningar av detta slag torde ibland begås under ren besinningslöshet och utan att gärningsmannen haft en klar uppfattning av situationen. Det är inte i första hand i sådana fall, utan i de fall då gärningsmannen har insett att den drabbade är utslagen men ändå fortsätter misshandeln som våldet blir kvalificerat.

Det råder vidare inte någon tvekan om att våldshandlingar mot den som är fysiskt väsentligt svagare – t. ex. ett litet barn eller en äldre person – ofta framstår som verkligt kvalificerad misshandel, även om våldet inte kan betecknas som grovt i och för sig eller skadorna som svåra. Vid kvinnomisshandel – som också avser en i regel fysiskt svagare person – består våldet typiskt sett av örfilar, knytnävsslag och sparkar och är inte sällan förenat med hot. De synliga skadorna kan vara begränsade till blåmärken, svullnader, smärre frakturer eller mindre tandskador. Upprepas misshandeln flera gånger eller pågår den under längre tid, framstår den som utslag av särskild brutalitet. Det försvårande momentet vid denna typ av misshandel ligger främst i själva integritetskränkningen liksom i det förhållandet att våldet är psykiskt nedbrytande till sin karaktär.

Även om det av flera skäl är vanskligt att sammanfatta praxis på ett sådant område som det förevarande i generella termer, torde det inte vara någon överdrift att påstå att misshandelsbrott av det kvalificerade slag som nu avses i regel inte rubriceras som grova i den nuvarande rättstillämpningen, såvida inte gärningen var livsfarlig eller mycket allvarliga skador uppkommit. I allmänhetens ögon framstår emellertid säkerligen sådana handlingar ofta som grova brott även i andra fall. Detsamma torde över huvud taget gälla i fråga om sådana misshandelsbrott som innefattat en särskilt allvarlig kränkning av offrets integritet.

Inte minst med hänsyn till den minskade tolerans mot våldet och de ökade strävanden att motverka detta som gjort sig gällande under senare tid talar starka skäl för att lagstiftaren anpassar sig till detta synsätt, något som också rekommenderats både av fängelsestraffkommittén och i den förut nämnda straffmättningsrapporten. Detta gäller så mycket mera som det på goda grunder kan hävdas att en mindre långtgående restriktivitet i fråga om att rubricera misshandelsbrott som grova egentligen förutsatts vid tillkomsten av BrB.

Självfallet bör bedömningen i det enskilda fallet ske med hänsyn till samtliga föreliggande omständigheter. Andra omständigheter än som omfattas av gärningsmannens uppsåt kan ju i princip inte läggas denne till last.

Hänsyn måste tas även till förmildrande omständigheter som t.ex. att brottet har förövats i ett chocktillstånd, under provokation, som en okontrollerad impulshandling eller under speciella psykiska påfrestningar.

För att man skall uppnå en gränsdragning mellan normalgraden av misshandel och grov misshandel som bättre svarar mot det allmänna rättsmedvetandet bör den aktuella bestämmelsen ändras. En lämplig väg är att i det exempel på försvarande omständigheter som avser gärningsmannens hänsynslöshet och råhet inte ställa så stränga krav som ligger i ordet synnerlig. Att, som föreslagits i hovrättsrådet Grönwalls rapport, låta ordet utgå utan att ersätta det med något annat kvalificerande uttryck synes å andra sidan inte helt adekvat, eftersom hänsynslöshet är något som präglar misshandelsbrotten i allmänhet och inte blott de grövsta. En rimligare gränsdragning nås emellertid — f.ö. även i jämförelse med förmögenhetsbrotten — om redan särskild hänsynslöshet och råhet anges som försvarande.

I enlighet med det anförda förordas sålunda att uttrycket ”synnerlig hänsynslöshet eller råhet” i 3 kap. 6 § andra stycket BrB byts ut mot ”särskild hänsynslöshet eller råhet”.

Med hänsyn till de skiftande omständigheter som i praktiken föreligger när det gäller allvarliga misshandelsbrott är det knappast möjligt att mera exakt precisera var gränsen med denna lösning i olika situationer bör gå mellan normalfall och grova fall av misshandel. Genomförs förslaget, bör det uppfattas som en allmän anvisning till domstolarna att tillämpa ett något mindre restriktivt synsätt än i dag när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt. Detta gäller särskilt såvitt avser hänsynen till sådana faktorer som att misshandeln varit provocerad och långvarig samt riktat sig mot skyddslösa personer. I det senare hänseendet kan hänsyn tas till såväl offrets allmänna möjlighet att försvara sig som till om misshandeln utförts av flera gärningsmän. I de rättsfall som har redovisats i avsnitt 2.2.2 hänfördes brotten vid den rättsliga bedömningen slutligt till normalfallet av misshandel, men enligt den föreslagna lydelsen av paragrafen synes det ligga närmast till hands att i princip bedöma sådana fall som grova.

I hovrättsrådet Grönwalls rapport har föreslagits att en uppmjukning av kriterierna för när ett misshandelsbrott skall bedömas som grovt kombineras med en sänkning av minimistraffet från fängelse ett år till fängelse sex månader. Med hänsyn till intresset av att allvarliga misshandelsbrott kraftfullt bekämpas synes en sådan åtgärd dock inte lämplig. Frågan om straffskalor för detta och andra brottsbalksbrott återkommer f.ö. när ställning skall tas till fängelsestraffkommitténs betänkande.

3 Grov stöld

3.1 Gällande bestämmelser och förarbeten

I förhållande till vad som gällde tidigare innebar BrB inte någon nydaning vad stöldbrotten beträffar. Såvitt gäller gränsdragningen mellan stöld och

grov stöld genomfördes heller inte några andra ändringar vid BrB:s tillkomst än att straffminimum för grov stöld höjdes från frihetsstraff i två månader till sex månader. Samma höjning av minimistraffet genomfördes samtidigt för vissa andra grova förmögenhetsbrott. Avsikten var inte att åstadkomma någon straffskärpning utan endast en mera adekvat brottsrubricering, så att inte en gärning rubricerades som grov utan hänfördes till normalgraden, när omständigheterna vid brottet var sådana att ett kortare straff än sex månader var tillräckligt.

Stöldbrotten finns i BrB upptagna i 8 kap. För stöld straffas enligt 1 § den som olovligen tar vad annan tillhör med uppsåt att tillägna sig det, om tillgreppet innebär skada. Straffet är fängelse i högst två år. 2 och 3 §§ behandlar de lindrigare brotten snatteri och bodräkt.

Om stöld eller bodräkt med hänsyn till omständigheterna är att bedöma som grov, skall gärningsmannen dömas enligt 4 § för grov stöld till fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Vid denna bedömning skall enligt 4 § andra stycket främst beaktas om tillgreppet avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat sådant hjälpmedel eller om gärningen på annat sätt varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada.

Sin nuvarande lydelse fick bestämmelserna i 4 § andra stycket genom lagen (1975:1395) om ändring i brottsbalken. Ändringen innebar att inbrott mönstrades ut som kvalifikationsgrund för grovt brott och ersattes med kriteriet att gärningen varit av särskilt hänsynslös art. Bakgrunden var bl. a. att domstolarna ansågs alltför schablonmässigt rubricera en stöld som grov, om tillgreppet hade skett genom inbrott. I strid med vad som hade avsetts hade den vid BrB:s tillkomst genomförda höjningen av straffminimum därigenom kommit att få en straffskärpande effekt.

Förslaget att slopa inbrott och i stället komplettera exemplifieringen i 8 kap. 4 § andra stycket BrB med ett kriterium som tar sikte på om gärningen är av särskilt hänsynslös art lades fram i en promemoria (Ds Ju 1974:20) om grov stöld och rån samt återfall i brott. I promemorian framhölls att beteckningen grov stöld borde reserveras för de gärningar som efter en allsidig bedömning framstår som särskilt kvalificerade. I många fall kunde det finnas skäl att fästa större avseende vid andra moment i gärningsmannens handlingssätt än det faktum att han begått ett inbrott. Den personliga integriteten och tryggheten mot störningar av vad som räknas till hemfriden hade alltmer kommit i förgrunden. Det var därför naturligt att tonvikten i mindre mån lades på tillvägagångssättet som sådant än på det obehag och lidande ett hänsynslöst tillvägagångssätt vid stölden medförde.

I fråga om inbrottsstölder framhölls i promemorian att det inte rådade någon tvekan om att bostadsinbrott i sig borde bedömas annorlunda än ett inbrott i ett skjul eller en lagerlokal. Det borde heller inte framstå som onaturligt att man vid bostadsinbrott även fäste avseende bl. a. vid huruvida gärningsmannen var övertygad om att lägenheten eller villan för tillfället var helt obebodd eller om han hade brutit sig in i en lokal där han visste eller kunde befara att andra personer just då uppehöll sig. Vidare uttalades i promemorian att hänvisningen till att gärningen varit av särskilt hänsyns-

lös art skulle ge vägledning för en mera differentierad bedömning av olika slags inbrottsstöld. Det borde inte råda någon tvekan om att den som med stölduppsåt bryter sig in hos sovande personer i regel måste anses ha gjort sig skyldig till grov stöld. Detsamma gällde fall då gärningsmannen i samband med ett inbrott av rent okynne åstadkommer en mera omfattande förstörelse eller andra påtagliga obehag för målsäganden. Hänvisningen tog också sikte på andra tillgrepp än sådana som sker efter inbrott, t. ex. då gärningsmannen utnyttjar det förhållandet att en person är gammal, sjuk eller bosatt på en ensligt belägen plats för att under mer eller mindre falska förevändningar bereda sig tillträde till dennes bostad och där ogenerat genomför vissa tillgrepp.

Vid remissbehandlingen fick den föreslagna ändringen ett övervägande positivt mottagande, men förslaget föranledde också en del erinringar. Överåklagaren i Stockholm ansåg att bostadsinbrott borde bedömas som grovt brott utan hänsyn till om gärningen kunde anses vara särskilt farlig eller hänsynslös. Enligt hans mening borde inbrottsmomentet bibehållas som kvalifikationsgrund och förses med tillägget "där någon har sin bostad". Även överåklagaren i Göteborg menade att inbrottsmomentet borde få stå kvar, men med tillägget "av icke ringa betydelse". Rikspolisstyrelsen (RPS) och Föreningen Sveriges länspolischefer ansåg att tillägget "av hänsynslös art" inte var tillräckligt för att ge vägledning för en mera differentierad bedömning av olika slags inbrottsstöld. Enligt RPS borde avsikten att inbrott med stölduppsåt t. ex. hos sovande personer alltför skulle betraktas som grovt brott komma till klarare uttryck än i ändringsförslaget. Vidare var det otillfredsställande att de rättstillämpande myndigheterna vid bedömningen skulle fästa avseende vid gärningsmannens eventuella vetskap om att lägenheten eller villan var obebodd vid inbrottsstillfället.

I propositionen (1975/76:42) med förslag till de ifrågavarande ändringarna anslöt sig departementschefen till de riktlinjer som angavs i promemorian för bedömningen av brottets svårhetsgrad. Att som föreslagits under remissbehandlingen behålla inbrott som exempel på en kvalifikationsgrund men med tillägget "där någon har sin bostad" eller "av icke ringa betydelse" var inte tillräckligt för att åstadkomma en så nyanserad rättstillämpning som var önskvärd. I propositionen underströks att det givetvis var av betydelse var och när ett inbrott äger rum och naturligt att ett inbrott i någons bostad bedöms som allvarligare än ett inbrott i ett vindskontor eller en lagerlokal. Beteckningen grov stöld skulle dock endast tillgripas i fall som efter en allsidig bedömning framstod som särskilt kvalificerade.

Under riksdagens behandling av förslaget blev frågan om bedömningen av bostadsinbrott föremål för ingående diskussioner. Justitiekansliet (JuU: 1975/76:16) uttalade i anledning av tre motioner i frågan att utskottet i likhet med motionärerna fann det angeläget att slå vakt om de värden som infattas i begreppet hemfrid. Sådana gärningar som består i att någon tränger in och stjälar i en annans hem fick i regel anses vittna om en sådan hänsynslöshet som enligt propositionen skulle utgöra en särskild kvalifikationsgrund för grovt brott. Sådana tillgrepp borde alltså, oavsett om de varit förbundna med inbrott, regelmässigt bedömas som grovt brott. Ställ-

ningstagandet borde dock alltid grundas på en allsidig bedömning av samtliga föreliggande förhållanden.

Prop. 1987/88:14

I en reservation till justitieutskottets betänkande underströks att avsikten med lagändringen var att åstadkomma en påtagligt mera differentierad bedömning särskilt av sådana tillgrepp som hade föregåtts av ett inbrott. Vid bedömningen av sådana gärningar var det nödvändigt att noga skilja mellan fall då människors integritet och känsla av trygghet och säkerhet verkligen kränks eller hotas på ett allvarligt sätt – som t. ex. vid inbrott i ett hem där det inte kan uteslutas att någon uppehåller sig eller kan komma tillstädes – och fall där gärningsmannen i samband med tillgreppet gör sig skyldig till olovligt intrång i ett utrymme som visserligen används för bostadsändamål men där han ändå utgår från att de skadliga effekterna av hans handlingssätt endast kan bli av ekonomisk och jämförelsevis begränsad natur. I situationer av det förstnämnda slaget torde det ofta kunna bli aktuellt att rubricera brottet som grovt, medan detta sällan torde bli fallet i situationer av det sistnämnda slaget. Reservationen mynnade ut i en förklaring att rättstillämpningen borde i varje särskilt fall grundas på en allsidig bedömning av samtliga föreliggande omständigheter.

I riksdagen ställde sig en minoritet bakom utskottets uttalande, medan majoriteten biföll reservationen (rskr 1975/76:111).

3.2 Rättspraxis

Från praxis kan anmärkas två refererade rättsfall, i vilka HD har tagit ställning till huruvida inbrottsstöld i bostad skulle bedömas som grov stöld enligt 8 kap. 4 § i dess nuvarande lydelse.

I *NJA 1976 s. 414* hade A tagit sig in i en bostadslägenhet genom att peta undan låskolven i ytterdörren och i lägenheten tillgripit kontanter och ett guldarmband till ett sammanlagt värde av 800 kronor. Inbrottet skedde omkring klockan 16, när lägenhetsinnehavaren ännu inte hade kommit hem från sitt arbete. I likhet med underinstanserna bedömde HD – med tre röster mot två – inbrottet som grov stöld. Majoriteten konstaterade att A visserligen genom att ringa på dörren hade försökt att ta reda på om det fanns folk i lägenheten. A hade dock ingalunda kunnat vara säker på att den var tom, och han hade i varje fall haft att räkna med att någon som bodde i lägenheten skulle kunna komma när som helst. Inbrottet hade skett vid en tid på dagen, när många människor kommer hem från sitt arbete. Gärningen fick vid dessa förhållanden anses ha inneburit en allvarlig kränkning av de i lägenheten boendes integritet. Majoriteten uttalade vidare att inbrottet hade föregåtts av en viss planering, att A hade ådagalagt förslagenhet när han tog sig in i lägenheten och att värdet av det tillgripna inte var obetydligt. HD:s minoritet konstaterade bl. a. att det saknades anledning att anta annat än att A för egen del var övertygad om att ingen fanns i lägenheten. Naturligtvis var det inte uteslutet att han trots allt skulle träffa på någon där eller att någon som bodde i lägenheten skulle komma tillstädes. En viss risk för ett sådant sammanträffande torde föreligga i de flesta fall då inbrott görs i en bebodd lägenhet eller villa. Att med hänsyn till den risken anse att A:s gärning innebar en allvarlig kränkning av

andra människors integritet och därför vara av särskilt hänsynslös art var enligt minoritetens mening inte befogat.

I *NJA* 1982 s. 102 hade A i berusat tillstånd tagit sig in i en bostadslägenhet genom att krossa en fönsterruta och i lägenheten stulit en flaska punsch. Lägenhetens innehavare hade vid tillfället varit bortrest på semester. *Tingsrätten* och *hovrättens* majoritet (3 ledamöter) dömde A för grov stöld. *HD* bedömde enhälligt gärningen som stöld. Som skäl anförde *HD* att en inbrottsstöld i en bebodd lägenhet i allmänhet måste betraktas som ett allvarligt brott med hänsyn till den kränkning av de boendes integritet som gärningen innebär. Därav följde emellertid inte att varje sådan gärning skall bedömas som grov stöld, utan vid rubriceringen måste hänsyn tas även till övriga omständigheter. Utredningen gav inte stöd för annat antagande än att det var fråga om en ren impulshandling och inga tecken tydde på att A hade sökt igenom lägenheten eller över huvud taget uppehållit sig där mer än en kort stund. Bortsett från den sönderslagna fönsterrutan hade A inte förövat någon skadegörelse och hade inte tillgripit annat än en flaska punsch. En samlad bedömning av vad som hade förekommit ledde till att gärningen borde betecknas som stöld.

3.3 Brottsutvecklingen m. m.

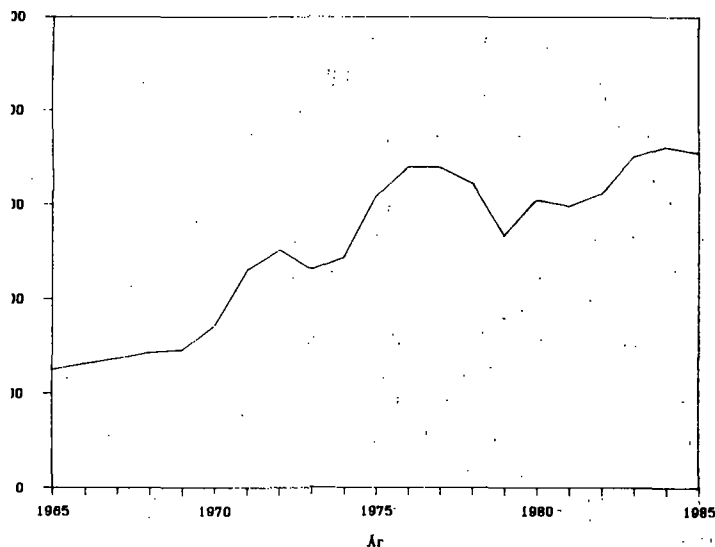
Enligt den tidigare nämnda BRÅ-rapporten anmäldes ca 144 600 inbrottsstöldar till polisen under år 1985. Detta innebär en ökning med 2 % jämfört med föregående år. Gemensamt för denna typ av stöldar är att det tillgripna förvarats i ett låst utrymme som gärningsmannen har berett sig tillträde till. Brottsstypen är av mycket varierande beskaffenhet beroende bl. a. på var det tillgripna förvarades. De flesta inbrottsstöldar (ca 55 %) drabbar företag eller institutioner av olika slag genom inbrott i butiker, varuhus, kontor, fabriker, skolor, bibliotek och liknande lokaler. De enskilda hushållen drabbas främst av bostadsinbrott, källar- och vindsinbrott och inbrott i fritidshus. Av samtliga inbrott utgör bostadsinbrotten endast en mindre del, ca 17 %. År 1985 anmäldes 24 600 bostadsinbrott, vilket innebär en minskning med 1 % jämfört med föregående år.

De polisanmälda inbrotten torde relativt väl motsvara den faktiska brottsligheten. De flesta som drabbas är skyddade av försäkringar vilket medför att flertalet brott blir anmälda.

Med undantag för de två senaste årens ökning har inbrotten under 1980-talet legat på en relativt konstant nivå. Ser man över en 20-årsperiod har de nästan fördubblats sedan 1965. Bostadsinbrotten har ökat i snabbare takt och har mer än tredubblats sedan år 1965 (se fig. 3).

Figur 3. Antal anmälda bostadsinbrott per 100 000 invånare 15 år och äldre.

Prop. 1987/88:14

Både när det gäller inbrott över huvud taget och bostadsinbrott är de regionala skillnaderna stora. Det råder ett starkt samband mellan tätortsregioner och hög brottsfrekvens. Stockholmsregionen är den del av landet som har i särklass mest inbrott per invånare (3 300 inbrott per 100 000 invånare). Därefter kommer Malmöhus län och Göteborgs och Bohus län (2 800 inbrott per 100 000 invånare). Koncentrationen till storstadsregionerna är stor även för bostadsinbrotten.

Till skillnad från andra inbrott är bostadsinbrotten utpräglat säsongbetonade. De har en extrem topp under juli månad och höga värden under resten av sommaren. Anledningen är naturligtvis att många lägenheter och villor står tomma under semestern.

Inbrott är svåra att klara upp. Uppklaringsprocenten för landet i sin helhet har på senare år legat mellan 10 och 15 %. För att ett inbrott skall klaras upp fordras det i stort sett att gärningsmannen tas på bar gärning eller att han blir igenkänd och kan identifieras. Att inbrott klaras upp efter polisiärt utredningsarbete är mindre vanligt, och då det inträffar rör det sig vanligtvis om s. k. serieuppklaring. Olika typer av inbrott är olika svåra att klara upp. Svårast är källar- och vindsinbrott. Lättast att klara upp är inbrotten i butiker och varuhus (ca 21 % år 1983). Bostadsinbrotten håller sig kring genomsnittet, 10 %. De regionala skillnaderna i fråga om uppklaringsprocent är emellertid stora.

Av de gärningsmän som har blivit kända har drygt hälften varit 20 år eller yngre och en tredjedel yngre än 18 år. Ungdomar under 18 år dominerar än mer när det gäller inbrott i skolor, kiosker och automater. Vid bostadsinbrott däremot är gärningsmännen vanligtvis äldre. Bara 15 % av dem har varit under 18 år.

De ekonomiska skadorna av inbrott är betydande. Enligt uppgifter som har hämtats från försäkringsbranschens press- och informationstjänst uppgick år 1985 totalsumman av utbetalade ersättningar för egendom som

försvunnit i samband med inbrott till i det närmaste 176 milj. kr. enligt hemförsäkring och närmare 145 milj. kr. enligt villahemsförsäkring. Därtill skall läggas försäkringstagarnas självrisker.

Enligt försäkringsbolagens statistik över antalet anmälda inbrott under åren 1981–1985 har inbrotten i bostadslägenheter ökat från ca 6 300 år 1981 till 8 500 år 1985. Villainbrotten har under samma tid ökat från 5 300 år 1981 till 6 600 år 1985, vilket dock har inneburit en minskning från år 1984, då det anmäldes som mest villainbrott under hela tidsperioden, nämligen något över 7 100. Motsvarande minskning kan inte noteras för bostadslägenheternas del. I flerfamiljshus är – till skillnad mot villorna – källar- och vindsinbrott betydligt vanligare än lägenhetsinbrott, år 1985 ca 13 500. Statistiken upplyser också om inbrottsmetoder. Den helt dominerande i fråga om bostadslägenheter är att gärningsmannen bryter upp en dörr som är låst på ett enklare sätt än med s. k. godkänd låsenhet. För villornas del är det vanligast att denne bereder sig tillträde genom något fönster.

3.4 Överväganden och förslag

Bestämmelserna i 8 kap. 4 § andra stycket BrB ger exempel på omständigheter som kan motivera att en stöld bedöms som grov. Exemplifieringen är varken uttömmande eller bindande, utan är avsedd att utgöra endast en vägledning för bedömningen. En omständighet som i lagrummet anges som försvårande behöver alltså inte få avgörande betydelse, om domstolen finner att större avseende bör fästas vid andra omständigheter eller andra moment i gärningsmannens handlingssätt eller förhållandena i övrigt. Både vid BrB:s tillkomst och vid 1975 års lagändring har det understrukits att det är genom en allsidig bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet som avgränsningen mellan normalgraden av stöld och grov stöld skall ske.

Fram till 1975 års lagändring fanns inbrott med i exemplifieringen. Inbrott är ett hävdvunnet begrepp inom straffrätten och hänför sig till att någon olovligen skaffar sig tillträde till stängda lokaler eller förvaringsutrymmen.

Med gångna tiders produktionssätt var det inte lika vanligt som nu att förvara egendom under lås eller arbeta och bo i lokaler som låses, och det framstod som särskilt försvårande att gärningsmannen hade forcerat yttre hinder för att stjäla. I äldre lagstiftning föreskrevs också att inbrottsstöld är grov stöld.

De ändrade levnadsförhållandena till följd av den ökade industrialiseringen, urbaniseringen och den allmänna ekonomiska utvecklingen har medfört att inbrott i allt större utsträckning har kommit att bli en förutsättning för stöld utan att tillgreppet för den skall behöva framstå som särskilt allvarligt. Betraktelsesättet och skyddsintresset vid stöldbrott har förskjutits. Numera ter det sig naturligt att fästa större avseende vid andra moment i stöldbrottet än vid tillvägagångssättet som sådant. Eftersom medborgarna också fått möjlighet att i stor utsträckning skydda sig mot ekonomiska förluster genom försäkringar, har skyddsintresset till en del förskjutits från den rent ekonomiska till den personliga sfären. Intresset har i hög grad kommit att gälla skydd mot de lidanden och obehag som den

enskilde åsamkas genom att en främmande person tränger in och stjälar hans hem. Sådana tillgrepp innebär en kränkning av den enskildes personliga integritet och trygghet och framstår därför ofta som särskilt allvarliga.

Den lagändring som företogs år 1975 syftade till att anpassa exemplifieringen i 8 kap. 4 § andra stycket BrB till nutida synsätt. I och med att inbrottsmomentet inte längre betonas, utan i stället integritetsaspekten, har utvecklingen också fortsatt mot en mera differentierad bedömning av inbrottsstöld än tidigare. Tillgrepp efter inbrott som avser ringa värden och som annars allmänt sett inte ter sig speciellt allvarliga synes sålunda i praxis inte längre rubriceras som grov stöld.

Det synes dock kunna ifrågasättas om den nuvarande lagstiftningen och dess förarbeten ger tillräcklig ledning för hur man skall se på stölder som förövats genom intrång i privatbostäder. Detta är en fråga både principiella och praktiska synpunkter väsentlig fråga.

Människors integritet kränks och deras känsla av trygghet och säkerhet hotas på ett allvarligt sätt, om en främmande person tränger in deras hem och tillgriper deras personliga egendom. Denna aspekt gör sig kanske mindre gällande om det undantagsvis är fråga om tillgrepp av rena bagateller utan särskilt affektionsvärde (jfr det ovannämnda rättsfallet NJA 1982 s. 102). Men när tillgreppet avser exempelvis möblemang eller personliga tillhörigheter spelar värdet av det tillgripna ofta en underordnad roll i förhållande till det obehag och lidande som den enskilde tillfogas i sådana fall. Det är känt att stölder av detta slag kan ge upphov till känslor av sorg, oro och vanmakt och inte sällan åsamkar enskilda människor psykiska skador, som ibland också kan vara allvarliga.

I den nuvarande rättstillämpningen bedöms bostadsinbrott mycket ofta som grov stöld. Lagens förarbeten lägger dock därvid en närmast avgörande vikt vid frågan huruvida gärningsmannen hade anledning befara att någon skulle uppehålla sig i bostaden eller komma tillstådes medan stölden pågick. Ofta måste självfallet också integritetskränkningen te sig särskilt påtaglig, om den boende konfronteras med gärningsmannen, dvs. om intrånget sker medan någon finns i hemmet eller kommer dit.

Känslan av obehag och otrygghet måste emellertid vara högst påtaglig även för den som – utan att ha konfronterats med gärningsmannen – återkommer efter t. ex. arbetstidens slut eller efter en avslutad semester och finner sitt hem vara skövlat. Allmänheten torde ha svårt att förstå, att det vid tillämpningen av det exempel i 8 kap. 4 § BrB som tar sikte på särskild hänsynslöshet i gärningsmannens handlande skall fästas så stor vikt vid vad denne antog eller vad han visste eller inte visste beträffande den boendes närvaro i hemmet. Det är f.ö. sannolikt inte minst i fall då gärningsmannen har försäkrat sig om att ingen är hemma vid brottstillfället, som handlings sättet för det allmänna rättsmedvetandet framstår som särskilt hänsynslöst.

I viss utsträckning vill det också förefalla som om den nuvarande ordningen kan framtinga överväganden från domstolens sida vilka till en del framstår som irrationella. När någon gör inbrott i en bostad under tid då den boende kan befaras uppehålla sig i bostaden eller återkomma dit torde det inte sällan vara fråga om impulsbetonade handlingar. Typiskt för det

noga planlagda inbrottet är å andra sidan att gärningsmannen verkligen har försäkrat sig om att bostaden är tom, då han utför tillgreppet. I andra sammanhang betraktas ofta det förhållandet att en gärning har planlagts särskilt noggrant som en försvårande omständighet, och det kan därför ifrågasättas om det är rationellt att låta samma förhållande inverka i motsatt riktning på bedömningen vid brott av förevarande slag. Man måste se till omständigheterna i det särskilda fallet för att kunna bedöma hur sådana faktorer bör värderas.

För att det inte skall råda någon tvekan om att samhället generellt ser på bostadsstölder som en allvarlig kränkning av människors integritet och som en i princip grov form av stöld behöver exemplifieringen i 8 kap. 4 § BrB kompletteras. Ett moment som främst gör att brottet framstår som särskilt hänsynslöst bör vara att tillgreppet sker efter intrång i en annans hem. Detta moment bör lyftas fram i exemplifieringen av kvalificerande omständigheter.

Åt begreppet hem kan ges olika innebörd, men i den mening som här åsyftas avses en stadigvarande bostad – vanligen i lägenhet, småhus eller villa. Begreppet hänför sig alltså till permanentbostäder och omfattar inte fritidshus eller tillfälliga bostäder som hotellrum eller liknande. Med hem avses här också bara den egentliga bostaden och inte källar- eller vindsutrymmen, uthus eller liknande. Straffskyddet mot bostadsinbrott enligt den strängare straffskalan för grov stöld synes inte böra komma i fråga i den omfattning som avses med hemfrid enligt straffstadgandet i 4 kap. 6 § BrB om hemfridsbrott. Skyddet mot hemfridsbrott avser nämligen inte bara permanentbostäder utan också tillfälliga bostäder, gård, trädgård, ekonomibyggnader m. m.

Mot bakgrund av det anförda torde förtydligandet av exemplifieringen i 8 kap. 4 § andra stycket BrB lämpligen böra ske så, att som ytterligare exempel på försvårande omständigheter vid stöld anges att tillgreppet skett efter intrång i lägenhet eller hus där någon har sin stadigvarande bostad.

Även om de tillgrepp som här avses normalt begås genom inbrott synes det vara principiellt mindre tillfredsställande att särskilt framhålla inbrottsmomentet i lagtexten; en stöld av aktuellt slag kan ju vara lika allvarlig även om gärningsmannen undantagsvis inte har behövt bryta lås e. d.

Med intrång bör på samma sätt som i 4 kap. 6 § BrB förstås att någon olovligen bereder sig tillträde. Brott enligt detta lagrum blir enligt allmänna principer normalt konsumerat av den grova stölden och skall alltså inte föranleda särskilt straffansvar.

Det kompletterande exempel på kvalificerade brott som här föreslås bör med hänsyn till dess centrala betydelse lämpligen nämnas först bland de i 8 kap. 4 § andra stycket BrB meddelade exemplen och således före det mera speciella fallet att stölden avser sak som någon bär på sig, vilket inleder den nuvarande uppräkningsen av exempel.

Slutligen bör understrykas vad som redan förut har framhållits om att exemplen inte avses vara vare sig uttömmande eller bindande. En inbrottsstöld i en sommarstuga kan således självfallet beroende på omständigheterna mycket väl vara att anse som grov, även om den inte heller i fortsättningen kommer att vara uttryckligen täckt av exemplifieringen.

Och avsikten är å andra sidan inte att en stöld sådan som den som förelåg i rättsfallet NJA 1982 s. 102 (se avsnitt 3.2) skall bedömas som grov även om lagtexten får det ändrade innehåll som här föreslås. Prop. 1987/88:14

Författningsförslag	14
1 Inledning	15
2 Misshandel	16
2.1 Gällande bestämmelser	16
2.2 Rättspraxis	18
2.2.1 Grovt brott	18
2.2.2 Gränsdragningen mellan grov misshandel och misshandel	22
2.3 Undersökningar och reformförslag	25
2.3.1 Straffmätning, slutrapport (Ds Ju 1980: 9)	25
2.3.2 Brottsutvecklingen	27
2.4 Överväganden och förslag	30
3 Grov stöld	33
3.1 Gällande bestämmelser och förarbeten	33
3.2 Rättspraxis	36
3.3 Brottsutvecklingen m. m.	37
3.4 Överväganden och förslag	39

Sammanställning av remissyttranden över departementespromemorian (Ds Ju 1986:11) Grov misshandel och grov stöld

Remissinstanserna

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av riksåklagaren (RÅ), Svea hovrätt, Malmö tingsrätt, rikspolisstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, brottsförbyggande rådet (BRÅ), Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Föreningen Sveriges åklagare, Föreningarna för Sveriges länspolischefer och polischefer, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO).

RÅ har bifogat yttranden från överåklagarna i Stockholms och Malmö åklagardistrikt samt regionåklagarmyndigheten i Härnösand. LO har bifogat ett yttrande från LO-förbundens Rättsskydd AB. TCO har hänvisat till ett yttrande som Svenska Polisförbundet avgett till Centralorganisationen.

Remissvaren

1 Allmänna synpunkter

Alla remissinstanser utom advokatsamfundeet har i stort sett tillstyrkt eller lämnat utan erinran de föreslagna lagändringarna och i princip godtagit de motiv som redovisas i promemorian. Advokatsamfundet har dock avstyrkt förslag till ändring i 8 kap. 4 § BrB på den grunden att ändringen inte behövs. Några (RÅ, Malmö tingsrätt, kriminalvårdsstyrelsen och BRÅ) har förordat att de aktuella frågorna borde behandlas i ett större sammanhang – lämpligen i samband med beredningen av fängelsestraffkommitténs resp. förmögenhetsbrottsutredningens förslag i dessa delar.

Remissinstanserna har härvid anført:

RÅ

Fängelsestraffkommittén har i betänkandet Påföljd för brott (SOU 1986:13–15) på ett mycket ingående sätt analyserat allehanda kriminalpolitiska grundfrågor samt med utgångspunkt i för oss delvis nya straffrättsliga teorier presenterat förslag till omfattande förändringar av regelsystemet. Kommittén har också gjort en grundlig översyn av straffskalorna i brottsbalken och i de centrala specialstraffrättsliga lagarna samt föreslagit relationsförskjutningar mellan olika brottskategorier.

Vidare har förmögenhetsbrottsutredningen i betänkandet Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott (SOU 1983:50) lagt fram förslag på omfattande förändringar av lagstiftningen på förmögenhetsbrottens område. Bl. a. har utredningen föreslagit ändrade rekvisit för tillgreppsbrotten och ändrat innehåll i de olika graderna av dessa brott.

Mot den nu angivna bakgrunden är det beklagligt att man i promemorian lyfter ut – från det större sammanhang som övervägandena i de två

betänkandena utgör — och särskilt behandlar frågan om en omreglering i skärpande riktning av rekvisiten för de svåraste graderna av misshandel och stöld. Enligt min mening kan det f.ö. ifrågasättas om brottsutvecklingen när det gäller grov misshandel och grov stöld är så alarmerande att den omedelbart motiverar en särbehandling av dessa brott.

Om en särbehandling ändå anses böra ske, kan enligt min mening förslagen i promemorian godtas.

Kriminalvårdsstyrelsen

Kriminalvårdsstyrelsen vill i och för sig inte motsätta sig de föreslagna ändringarna i brottsbalken 3 kap. 6 § och 8 kap. 4 § även om styrelsen anser att sådana ändringar borde behandlas samtidigt som den av fängelsestraffkommittén föreslagna straffskaleöversynen.

BRÅ

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) tvekar om det är lämpligt att behandla de nu aktuella brotten särskilt. Enligt BRÅ ställer det sig mera naturligt att ta upp bl. a. gränsdragningen mellan stöld och grov stöld resp. misshandel och grov misshandel i samband med att ställning tas till förmögenhetsbrottsutredningens betänkande (SOU 1983:50) Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott utom gäldenärsbrotten och fängelsestraffkommitténs betänkande (SOU 1984:13–15) Påföljd för brott.

LO

I LOs kriminalpolitiska program (1981) anfördes bl. a. "att en grundprincip bör vara att brott som är särskilt grova ... ska ge de förhållandevis hårdaste straffen." I programmet anfördes också att straffbedömningen av dessa brott i första hand bör ses som ett sätt att stödja den allmänna rättsuppfattningen om handlingen i fråga. Ur individualpreventiva synpunkter däremot är en straffskärpning mycket tveksam. Det innebär att verkställigheten av straffet bör utformas på ett sådant sätt att det kan verka rehabiliterande på den enskilde individen.

2 Grov misshandel

Remissinstanserna har genomgående varit positiva till förslaget att i vissa fall sänka kvalifikationskraven för att bedöma en misshandel som grovt brott. Från vissa håll har dock satts i fråga om den valda lagtekniska lösningen på ett tillräckligt klart sätt anger vad som åsyftas med lagändringen.

Remissinstanserna har anfört.

Det kommer inte till direkt uttryck i promemorian men det bör beaktas att en effekt av att hänsynslöshetsrekvisitet när det gäller grov misshandel oftare kommer att kunna åberopas kan bli att brottet blir enklare att styrka. Idag är rekvisiten att gärningen skall ha varit livsfarlig eller att gärningsmannen skall ha tillfogat svår kroppsskada de som vanligtvis brukar åberopas. Inte sällan föreligger emellertid svårigheter på den subjektiva sidan där gärningsmannens uppsåt skall styrkas, till följd varav åklagarna ofta tvingas hävda att ett eventuellt uppsåt föreligger. Detta för i sin tur med sig bevissvårigheter. Med den föreslagna utvidgningen av möjligheterna att åberopa graden av hänsynslöshet kan dessa svårigheter undvikas, eftersom det yttre händelseförloppet vanligtvis i sig klart indikerar graden av hänsynslöshet.

Svea hovrätt

I betänkandet (s. 37 f) räknas det upp ett antal kvalificerade misshandelssituationer som med nuvarande rättstillämpning inte bedöms som grov misshandel, såvida inte gärningen var livsfarlig eller orsakade mycket allvarliga skador. Hovrätten delar uppfattningen att det i dessa situationer är motiverat med en strängare bedömning än som nu sker. Hovrätten vill emellertid till exemplen på personer i behov av skydd även lägga de som är psykiskt svaga, exempelvis förståndshandikappade.

Det ändrade synsättet på grov misshandel får enligt hovrättens mening inte leda till att exempelvis i stort sett varje fall av våld mot barn eller kvinnor bedöms som grov misshandel. Det är viktigt att det även i dessa fall sker en samlad bedömning av omständigheterna vid brottet. Bedöms brottet därvid som misshandel av normalgraden bör de försvårande momenten i stället beaktas genom en mer varierad straffmätning inom strafflåtituderna för brottet än som nu sker.

I betänkandet förordas att uttrycket "synnerlig hänsynslöshet eller råhet" i paragrafens andra stycke byts ut mot "särskild hänsynslöshet eller råhet". Uttrycken "synnerlig" och "särskild" har visserigen lång hävd i lagspråket. Ett frågetecken måste dock sättas för en lagstiftningsteknik som endast genom ett utbyte av två i det allmänna språkbruket tämligen vaga och inbördes i stort sett likabetydande begrepp medför en långt gående skärpning av en straffbestämmelse.

Malmö tingsrätt

Tingsrätten delar den uppfattning som redovisas i promemorian om utvecklingen av praxis efter brottsbalkens tillkomst. Även enligt tingsrättens mening kan det ifrågasättas om inte praxis när det gäller att bedöma ett misshandelsbrott som grovt på senare år alltmer fjärrat sig från det allmänna rättsmedvetandet. Ett önskvärt resultat av den föreslagna lagändringen skulle vara att sådan misshandel som förekommer i rättsfallen i avsnitt 2.2.2 rubriceras som grov.

Även om det sålunda inte bör krävas att mycket allvarliga skador har uppkommit för att grov misshandel skall anses föreligga, bör utgångspunkten dock vara att gärningen skall ha lett till allvarliga skador. Tingsrätten delar alltså inte den i promemorian företrädde uppfattningen att enbart den omständigheten att flera tillsammans misshandlar en annan person skall leda att misshandeln bedöms som grov. Både när det gäller "gång-situationer" och när någon "sparkar på den som redan ligger" måste skadans omfattning fortfarande vara den dominerande omständigheten vid bedömningen av om misshandeln är grov eller inte. Det faktum att flera tillsammans misshandlar en annan person eller att någon fortsätter misshandla en person som förlorat förmågan att värja sig bör endast tillmätas betydelse som försvårande omständighet vid brottsrubriceringen. Det kan knappast vara rimligt att tillämpa straffregeln om grov misshandel med ett straffminimum om ett år på en gärning som t. ex. bara har lett till obetydliga skador.

När det gäller den tredje typsituationen, nämligen när misshandeln riktar sig mot en person som är fysiskt väsentligt svagare än gärningsmannen, delar tingsrätten uppfattningen att sådan misshandel i regel är av kvalificerad natur. Inte heller i detta fall bör man emellertid bedöma misshandeln som grov om inte våldet har resulterat i allvarliga skador.

Den ofta regelbundna misshandel som riktar sig mot kvinnor är, som påpekas i promemorian, av allvarlig karaktär, eftersom den innefattar upprepade integritetskränkningar och därmed leder till psykisk nedbrytning. I dessa fall står offret ofta i ett sådant förhållande till gärningsmannen att det är svårare än annars att förhindra fortsatt misshandel. De inblandade har ofta barn tillsammans och gemensam bostad. Under förutsättning att misshandeln har pågått under en längre tid bör varje enskilt misshandelstillfälle kunna bedömas som grov misshandel. Det förhållandet att våldet bara upprepats några gånger bör alltså inte vara tillräckligt för att rubricera misshandeln som grov (jfr promemorian s. 38 ö).

Rikspolisstyrelsen

Av de i lagrummet uppräknade omständigheter som kan kvalificera ett misshandelsbrott som grovt är det, såsom anges i promemorian, uppenbart det exempel som avser gärningsmannens hänsynslöshet eller råhet som en ändring bör ta sikte på. Det hade enligt rikspolisstyrelsens uppfattning varit att föredra om ändringen hade kunnat göras tydligare än vad som föreslås i promemorian. Det står emellertid samtidigt klart att en mera uttrycksfull beskrivning, t. ex. i form av ytterligare exemplifiering, svårigen låter sig förena bl. a. med den systematik som används i denna och motsvarande paragrafer i brottsbalken. På grund härav och med hänsyn till att förslaget getts en utförlig och väl vägledande motivering vill styrelsen inte förespråka någon annan lagteknisk lösning än den som upptas i promemorian.

Rikspolisstyrelsen tillstyrker således den föreslagna ändringen i 3 kap. 5 § brottsbalken.

Vad gäller misshandel föreslås att vid bedömande av brottets svårhetsgrad skall beaktas om gärningsmannen (eljest) visat *särskild* hänsynslöshet eller råhet. I den nuvarande lagtexten talas i detta sammanhang om *synnerlig* hänsynslöshet eller råhet. I promemorian redovisas relativt ingående vilka övervägande som ligger bakom vad som i lagtextförslaget endast uttryckts som en finjustering av en redan föreliggande generalklausul. Det framgår klart att vad som eftersträvas är att domstolarna skall bedöma de aktuella formerna av misshandel avsevärt strängare än hittills. "Genomförs förslaget, bör det uppfattas som en allmän anvisning till domstolarna att tillämpa ett något mindre restriktivt synsätt än i dag när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt", heter det i promemorian (s. 39). Det sägs vidare att justeringen behövs för att "uppnå en gränsdragning mellan normalgraden av misshandel och grov misshandel som bättre svarar mot det allmänna rättsmedvetandet".

BRÅ, som delar uppfattningen att gränsen mellan normalgraden av misshandel och grov misshandel kommit att sättas alltför lågt, har inget att invända mot att domstolarna genom det ifrågavarande förslaget ges direktiv att skärpa sin praxis härvidlag. BRÅ vill dock ifrågasätta om inte den praxis som utvecklats delvis har sin grund i att minimistrafvet för grov misshandel ligger så högt som fängelse ett år. I anslutning till vad som föreslagits av hovrättsrådet Grönvall, vars undersökningar på området presenteras i promemorian s. 25 ff, önskar BRÅ inför ärendets fortsatta behandling resa frågan om inte den föreslagna lagändringen bör förenas med en sänkning av straffminimum för grov misshandel. Promemorians behandling av denna sak (s. 40) synes i vart fall inte uttömmande.

Sveriges advokatsamfund

Samfundet tillstyrker förslaget i denna del.

Samfundet delar de bedömningar som anförts som skäl för förslaget. Även enligt samfundets erfarenhet torde domstolarna för närvarande tillämpa ett något mera restriktivt synsätt än lagstiftaren avsett när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt. I promemorian påpekas att det är svårt att dra några säkra slutsatser i frågan huruvida den faktiska brottsligheten ökat under senare år och om utövat våld blivit grövre. Detta oaktat vill samfundet emellertid uttala sitt stöd för fängelsestraffkommitténs strävan att straffvärdet för de rena förmögenhetsbrotten bör sänkas medan straffvärdet för brott mot den personliga integriteten bör sättas högre f. n.

Samfundet ansluter sig till förslaget att ersätta uttrycket "synnerlig" med "särskild".

Sveriges domareförbund

I promemorian föreslås att ordet "synnerlig" hänsynslöshet eller råhet byts ut mot "särskild" hänsynslöshet eller råhet. Ändringen skall enligt

promemorian uppfattas som "en allmän hänvisning till domstolarna att tillämpa ett något mindre restriktivt synsätt när det gäller att kvalificera ett misshandelsbrott som grovt". Domareförbundet instämmer i den ovan anförda uppfattningen att man i praxis kommit att uppställa alltför stränga krav för att en misshandel skall bedömas som grov och tillstyrker på i promemorian anförda skäl den föreslagna ändringen av lagtexten.

Föreningen Sveriges åklagare

I sådana fall då uteslutande våldets art varit avgörande för rubriceringen får i allmänhet rättspraxis stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Så är däremot inte fallet då misshandeln, ehuru den inte varit livsfarlig eller medfört svåra skador, likväl uppfattats som särskilt hänsynlös men ändå ej bedömts som grov. De typsituationer, i vilka misshandeln framstår som utslag av sådan hänsynslöshet utan att brottet bedömts som grovt och som beskrivits på sid. 37–38 i promemorian, är väl kända för brottmålsjuristerna. Det är inte ovanligt att drabbade eller personer i dess omgivning vänder sig till åklagaren med en förfrågan, varför brottet inte bedömts som grovt, exempelvis då ett gäng ungdomar oprovocerat slagit ned någon för dem okänd person, då gärningsmannen fortsatt att sparka offret som fallit till marken, då misshandeln förövats mot ett litet barn eller en värlös åldring eller då det är fråga om upprepade fall av allvarlig hustrumisshandel. Föreningen har inget att erinra mot den föreslagna lagtekniska lösningen.

Polischefsöreningarna

Det är nödvändigt att samhället gör en gränsdragning mellan normalgraden av misshandel och grov misshandel som bättre svarar mot det allmänna rättsmedvetandet. Samhället måste reagera hårdare mot våldsbrott, särskilt när det är fråga om t.ex. oprovocerad misshandel eller när flera tillsammans misshandlar någon eller när man sparkar på "den som redan ligger" eller när misshandeln riktar sig mot den som är väsentligt svagare. Det är också viktigt att domstolarna verkligen begagnar sig av de möjligheter lagstiftningen ger till utdömande av påföljder som även beaktar straffets allmänpreventiva syfte. Sådana möjligheter finns i och för sig redan med nu gällande lydelse av BrB 3:6. Rättspraxis har dock blivit alltför liberal. En lagändring i enlighet med förslaget kan förhoppningsvis medverka till att domstolarna skärper straffen för brott av ifrågavarande slag.

LO

Till 1986 års LO-kongress inlämnades två motioner om våld på arbetsplatserna. I motionssvaret framhölls att LO i första hand borde låta undersöka omfattningen och karaktären av våldet på arbetsplatserna. Vi vill ändå i samband med de föreslagna lagändringarna påpeka att det våld som utövas på arbetsplatserna många gånger gäller människor, som jobbar ensamma sent på kvällar eller nätter, t. ex. spärrvakter i T-banan, bussförare, butiksanställda och väktare och att de som utövar våldet inte sällan uppträder i

gång. Bland exemplifieringarna på grovt våld borde också sådana situationer beröras t. ex. i propositionens motiveringstexter.

Prop. 1987/88:14

LO-förbundens Rättsskydd AB

En bra exemplifiering ges på sid 37 f för att belysa vilken typ av våldshandlingar som borde rubriceras som grov misshandel. Här nämns också sådan kvinnomisshandel som upprepas flera gånger eller pågår under längre tid. Fråga är emellertid varför det just beträffande denna typ av misshandel ska ställas särskilt långtgående krav (upprepning, längre tid), när man tydligen anser att våldshandling mot den som är fysiskt väsentligt svagare redan härigenom framstår som verkligt kvalificerad misshandel.

I promemorian diskuteras också i viss utsträckning straffskalor och val av påföljder. I det sammanhanget vill vi peka på de särskilda problem som för närvarande finns vid lagföring för kvinnomisshandel.

I många sammanhang, se tex "Ds S 1983:2 Kvinnomisshandel" har framhållits att de misshandlade kvinnorna före och under rättegången samt efter det att mannen avtjänat sitt fängelsestraff inte får tillräckligt skydd mot att bli uppsökta av mannen och på nytt utsatta för hot och våld.

Ett kännbart fängelsestraff är nödvändigt ur allmänpreventiv synpunkt. Samtidigt måste det finnas en möjlighet för män som dömts för kvinnomisshandel att under fängelsetiden få behandling för de problem som lett till misshandeln. Eljest finns risk för upprepning av misshandeln efter frigivningen. Dessutom borde finnas möjlighet för domstolen att utfärda ett straffsanktionerat förbud för mannen att uppsöka den misshandlade kvinnan. En sådan ordning finns i andra länder och har haft god effekt.

Anställda inom socialtjänsten och inom vården, som ska ta hand om de misshandlade kvinnorna, känner sig ofta maktlösa i nuvarande läge, då myndigheterna inte kan erbjuda de hjälpsökande kvinnorna skydd mot fortsatt misshandel. Denna typ av misshandel är tyvärr ganska vanlig i det svenska samhället (belägg finns i SCB:s offerundersökningar). Vi anser därför att LO i sitt remissvar särskilt bör ta upp denna fråga.

3 Grov stöld

Också i denna del har remissutfallet varit övervägande positivt. Från några håll har dock påpekats att den föreslagna ändringen i princip innebär en kodifiering av den praxis som utvecklats efter den senast gjorda ändring i den aktuella paragrafen. Mot den bakgrunden har advokatsamfundet t. o. m. avstyrkt lagförslaget såsom varande obehövligt. Ett flertal remissinstanser har reagerat mot kravet att den föreslagna kvalifikationsgrunden begränsats till intrång i "stadigvarande" bostäder.

Remissinstanserna har anfört.

Den föreslagna ändringen när det gäller grov stöld är som jag ser det i stort en kodifiering av den praxis som gäller. Jag vill särskilt understryka vad som uttalas i promemorian nämligen att exemplen i förslaget till 8 kap. 4 § brottsbalken inte är vare sig uttömmande eller bindande. Sålunda bör exempelvis en inbrottsstöld i en sommarbostad, som inte sällan är starkt personligt ingripande för den som drabbas, även framledes kunna bedömas som grov stöld om omständigheterna i övrigt påkallar det.

Åklagarmyndigheten i Malmö åklagardistrikt

Jag anser emellertid inte att kvalifikationsgrund för rubriceringen grov stöld bör vara att tillgreppet skett efter intrång i någons *stadigvarande* bostad. Ordet stadigvarande leder till tolkningssvårigheter. Som exempel på fall där sådan svårighet kan uppkomma kan nämnas att sommarhus bebos flera månader under året och/eller under veckosluten. Integritetskränkningen upplevs säkert starkt vare sig inbrottet skett i den ena eller andra bostaden. Jag förordar därför att ordet stadigvarande utgår.

Regionåklagarmyndigheten i Härnösand

Jag har ingen erinran mot förslagen, dock att uttrycket "stadigvarande bostad" möjligen kan ge intryck av att kvalifikationsgrunden ej skall omfatta exempelvis också tillfälligt bebodda och enskilt belägna fritidshus, där intrånget ur hemfridssynpunkt kan te sig än allvarigare för målsäganden.

Svea hovrätt

Hovrätten tillstyrker i huvudsak den föreslagna ändringen men har invändningar mot begränsningen till permanentbostäder. Integritetskränkningen kan nämligen även i andra fall vara mycket allvarlig. Hovrätten godtar att en inbrottsstöld vintertid i ett fritidshus som endast används på sommaren och står obebott resten av året bedöms som en icke grov stöld. Sker inbrottet sommartid när någon regelbundet vistas i huset bör det emellertid likställas med ett inbrott i en permanentbostad och detta även om den som bor i huset är borta under en kortare tid. En stöld på hotellrummet kan för en hotellgäst många gånger vara en väl så kränkande upplevelse som ett inbrott i den egna bostaden. Även i detta fall får brottet anses så allvarligt att det bör bedömas som grov stöld.

Malmö tingsrätt

Tingsrätten kan i allt väsentligt ansluta sig till den uppfattning som redovisas i promemorian att tillgrepp som sker efter intrång i en annans hem innebär en allvarlig kränkning av dennes integritet. Risken för sådana intrång i stöldsyrte bidrar till att skapa en känsla av otrygghet. Även om

tingsrätten anser att stölder efter intrång i bostäder i praxis ofta har bedömts som grova, finns det ändå, enligt tingsrättens uppfattning, skäl att se över straffstadgandet.

Tingsrätten kan emellertid inte helt godta den föreslagna utformningen av ändringen. Ordet "stadigvarande" utgör en omotiverad begränsning av bestämmelsens tillämpning. Både fritidshus och övernattningslägenheter bör omfattas av det föreslagna tillägget till exemplifieringen i paragrafens andra stycke. De flesta människor upplever säkerligen t. ex. ett inbrott i sommarstugan som en allvarlig integritetskränkning. Däremot delar tingsrätten uppfattningen att hotellrum inte bör falla in under bestämmelsen. Enligt tingsrättens mening kan man heller inte anse ett hotellrum eller liknande som en bostad.

Vidare skulle begreppet "stadigvarande" leda till vissa tolkningsproblem. I dagens samhälle förekommer inte sällan att människor mer eller mindre permanent bor och arbetar på olika orter. Förutom daglig pendling förekommer även veckopendling. Det skulle leda till svårigheter om domstolen i varje enskilt fall skulle behöva pröva om det objektiva rekvisitet "stadigvarande bostad" är uppfyllt. Till detta kommer problemet att utforska om rekvisitetet också varit täckt av gärningsmannens uppsåt.

På samma sätt som man när det gäller frågan om misshandel eller grov misshandel inte bör bortse från skadans omfattning bör man inte heller bortse från vad tillgreppet har avsett. Tillgrepp av egendom av obetydligt värde och utan särskilt affektionsvärde efter intrång i någons bostad bör i princip inte heller i framtiden rubriceras som grov stöld.

Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen tillstyrker den föreslagna ändringen i bestämmelsen om grov stöld.

Förslaget ger dock anledning till det påpekandet att det i motiveringen till bestämmelsen bör klargöras att också andra stadigvarande bostäder än som finns i lägenheter eller hus rymts under det förtydligande av exemplifieringen som görs i bestämmelsen. Erfarenheterna inom polisarbetet visar att bostäder av permanent karaktär i husvagnar, båtar o. d. inte sällan är utsatta brottsobjekt. Också sådana bostäder bör åtnjuta det förstärkta skydd som gängse bostäder tillerkänns.

BRÅ

Beträffande grov stöld föreslås ett tillägg till 8 kap. 4 § andra stycket brottsbalken enligt vilket det vid bedömande av om stöldbrott är grovt skall särskilt beaktas om tillgreppet skett efter intrång i lägenhet eller hus där någon har sin stadigvarande bostad. Förslaget anknyter till den ändring som riksdagen under betydande oenighet (riksdagen beslöt i enlighet med en reservation till justitieutskottets betänkande) vidtog år 1975, då inbrott utmönstrades från den grupp av omständigheter som särskilt skall beaktas vid bedömandet av stöldbrotts svårhetsgrad. Det är tveksamt i vad mån denna ändring någonsin varit särskilt väl förankrad i det allmänna rätts-

medvetandet. Den har också lett till en dubiös praxis, där avgörande vikt kommit att fästas vid om gärningsmannen förvissat sig om huruvida den bostad i vilken han inträngt vid tillfället varit befolkad eller inte (jfr NJA 1976 s. 414 där betydelsen av att gärningsmannen ringt på dörren innan han bröt sig in tilldrog sig domstolarnas livliga intresse). Detta synsätt har förtjänstfullt analyserats och kritiserats i promemorian (s. 53 f); det ifrågasätts om inte "den nuvarande ordningen kan framtvinga överväganden från domstolens sida vilka till en del framstår som irrationella" (s. 54). Även följande reflektion är värd att citera: "Det är f. ö. sannolikt inte minst i fall då gärningsmannen har försäkrat sig om att ingen är hemma vid brottstillfället som handlingssättet för det allmänna rättsmedvetandet framstår som särskilt hänsynslöst." (s. 53)

BRÅ finner argumentationen för den föreslagna ändringen övertygande. BRÅ vill också ansluta sig till vad som understryks i promemorians slutord (s. 55 f), nämligen vikten av att exemplifieringen i 8 kap. 4 § andra stycket brottsbalken tillämpas just som en exemplifiering, som varken är uttömmande eller bindande. Den teknik som används i brottsbalken när det gäller gränsdragningen mellan ett brotts svårhetsgrader medger och kräver nyanserade bedömningar till undvikande av en alltför schablonmässig rättstillämpning.

Sveriges advokatsamfund

Samfundet ansluter sig till det i promemorian redovisade synsättet att intrång i någons hem skall anses som en omständighet som ofta leder till att en stöld bedöms som grov.

Det behov som må föreligga att lyfta fram integritetskränkning vid stöld genom intrång i någons hem som en försvårande omständighet bör emellertid kunna tillgodoses genom rättspraxis. Vad som i reservationen till Ju:s betänkande (JuU 1975/76:16) anfördes och då beaktades av riksdagens majoritet äger alltså giltighet. Rättsfallet NJA 1982:102 är ett bra och åskådliggörande exempel härpå, vilket också poängteras i promemorian.

Såvitt man kan förstå av promemorian skulle det närmast vara den nuvarande lagens förarbeten som lägger hinder i vägen för att tillräckligt beakta det synsätt som ligger bakom föreliggande lagförslag. Vad lagförslaget närmast synes vilja uppnå, nämligen att "neutralisera" uttalanden i förarbetena till nuvarande lagtext, bör emellertid som nämnts enligt samfundets mening kunna åstadkommas genom rättspraxis.

De i promemorian redovisade övervägandena synes inte övertygande såvitt gäller innebörden av begreppet hem. Det är inte lätt att inse varför fritidshem inte skall omfattas av det nu föreslagna tillägget till exemplifieringen. I promemorian nämns att den som t.ex. återkommer efter en avslutad semester och finner sitt hem skövlat torde betrakta stölden som grov. Detta är säkerligen riktigt. Det är emellertid inte lätt att förstå att inte förhållandet skulle vara motsvarande för den som kommer till sitt fritidshem och finner detta skövlat. Även i det senare fallet bör rimligen gärningen såväl enligt nu gällande lag som enligt föreliggande lagförslag betraktas som grov stöld.

Samfundet avstyrker förslaget om exemplifierande tillägg till 8 kap. 4 § BrB beträffande intrång i annans hem såsom varande obehövt. Därest det föreslagna tillägget till exemplifieringen likväl skall intagas i lagtexten är det enligt samfundets mening olämpligt att, genom att börja uppräkningsen med tillägget, lyfta fram just den där nämnda omständigheten så starkt som lagförslaget gör.

Sveriges domareförbund

Förbundet delar uppfattningen att tillgrepp som sker efter intrång i annans hem bör bedömas som ett grovt brott. Med det föreslagna tillägget till 8 kap. 4 § brottsbalken kommer gärningsmannen eventuella vetskap om att ingen fanns i bostaden eller skulle komma dit att sakna betydelse. Förslaget tillstyrks.

Den föreslagna ändringen omfattar enligt promemorian ej fritidshus. Många människor bor i dag regelbundet i sina fritidshus under sommarmånaderna och även periodvis under andra delar av året. Enligt förbundets uppfattning kan människors integritet ofta kränkas i lika hög grad om de utsätts för ett tillgreppsbrott i sin fritidsfastighet medan de vistas där som vid ett tillgrepp i permanentbostaden. Dessutom torde känslan av obehag och otrygghet vara stor antingen man kommer till sitt fritidshus en helg för att bo där eller man kommer hem till den egna lägenheter eller villan och finner att tillgrepp skett efter olovligt intrång. Fritidshus bör därför jämföras med annan bostad.

Om man i den föreslagna ändringen av 8 kap. 4 § brottsbalken tar bort ordet "stadigvarande" kommer även nyssnämnda situationer att täckas in. Tillgrepp efter intrång i bostad kommer då normalt att bedömas som grovt brott vilket torde stämma väl överens med allmänhetens uppfattning. Givetvis skall inte alla tillgrepp efter olovligt inträngande i bostad eller fritidshus anses som grova utan det får överlämnas åt rättspraxis att bestämma när ett dylikt tillgrepp ej bör bedömas som grovt.

Föreningen Sveriges åklagare

Föreningen finner den föreslagna ändringen angelägen. Bostadsinbrotten har ökat – framförallt i tätorterna. Uppklaringsprocenten är låg. I förarbetena till gällande lag lades en avgörande vikt vid frågan huruvida gärningsmannen hade anledning att befara att någon skulle uppehålla sig i bostaden eller komma dit medan stölden pågick. Åklagarna får allt oftare den invändningen i rätten att den tilltalade i förväg förvissat sig om att ingen fanns i bostaden – en invändning som är svår att vederlägga. Att en främmande tränger in i bostaden och stjälar innebär alltid en allvarlig kränkning av den boendes integritet. Inte sällan kommer åklagarna i det vardagliga arbetet i kontakt med målsäganden som lidit psykiska men – ofta med sömnsvårigheter – av en inbrottsstöld. Allmänheten har svårt att förstå, varför frågan om gärningsmannen antog att ingen var hemma vid brottet skall ha någon betydelse för brottsrubriceringen. Föreningen har inget att erinra mot den lagtekniska lösningen.

Samhället måste med större skärpa reagera mot brottslighet där integritetssynpunkter gör sig starkt gällande, t. ex. vid intrång i människors hem. Nuvarande rättstillämpning när det gäller att dra gränsen mellan stöld och grov stöld ger inte i tillräcklig grad uttryck för detta. Då känslan av trygghet och säkerhet på ett allvarligt sätt hotas eller då ett handlingssätt framstår som särskilt hänsynslöst fordras enligt det allmänna rättsmedvetandet och ur allmänpreventiva hänsyn en handfasthet och konsekvens i straffmätningen.

4 Övrigt

Malmö tingsrätt och kriminalvårdsstyrelsen har båda särskilt tagit upp frågan om inte de föreslagna lagändringarna kommer att leda till en ökad benägenhet att döma till fängelse och därmed en ökad beläggning på kriminalvårdsanstalterna.

Malmö tingsrätt

De föreslagna lagändringarna kan förväntas leda till att domstolarna i ökad omfattning kommer att döma till fängelse. För grov misshandel är ju påföljden normalt fängelse. Men även när misshandeln inte bedöms som grov är det tänkbart att frihetsstraff kommer att användas i ökad utsträckning.

I synnerhet med tanke på de vanligt förekommande misshandelsfallen skulle det vara värdefullt om ett klarläggande kunde ske i denna del i motiven.

Kriminalvårdsstyrelsen

Ett genomförande av de nu aktuella förändringarna skulle, såvitt styrelsen kan bedöma, innebära att beläggningen på anstalterna kommer att öka. Ändringen av kriterierna för grov misshandel torde därvid få störst betydelse. Visserligen har fängelsestraffkommittén föreslagit införande av böter i straffskalan för normalgraden av misshandel – vilket förslaget styrelsen tillstyrkt – men kommittén har också angett att övergången till bötesstraff skall avse endast en mindre del av misshandelsfallen.

Innehåll

Prop. 1987/88: 14

Proposition	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	2
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 13 augusti 1987 ..	3
1 Inledning	3
2 Grov misshandel	3
3 Grov stöld	7
4 Upprättat lagförslag	10
5 Hemställan	10
6 Beslut	10
Utdrag ur lagrådets protokoll den 22 september 1987	11
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 1 oktober 1987 ..	12

Bilagor

Bilaga 1 Departementspromemorian (Ds Ju 1986: 11) Grov misshandel och grov stöld	13
Bilaga 2 Sammanställning av remissyttranden över promemorian ..	44